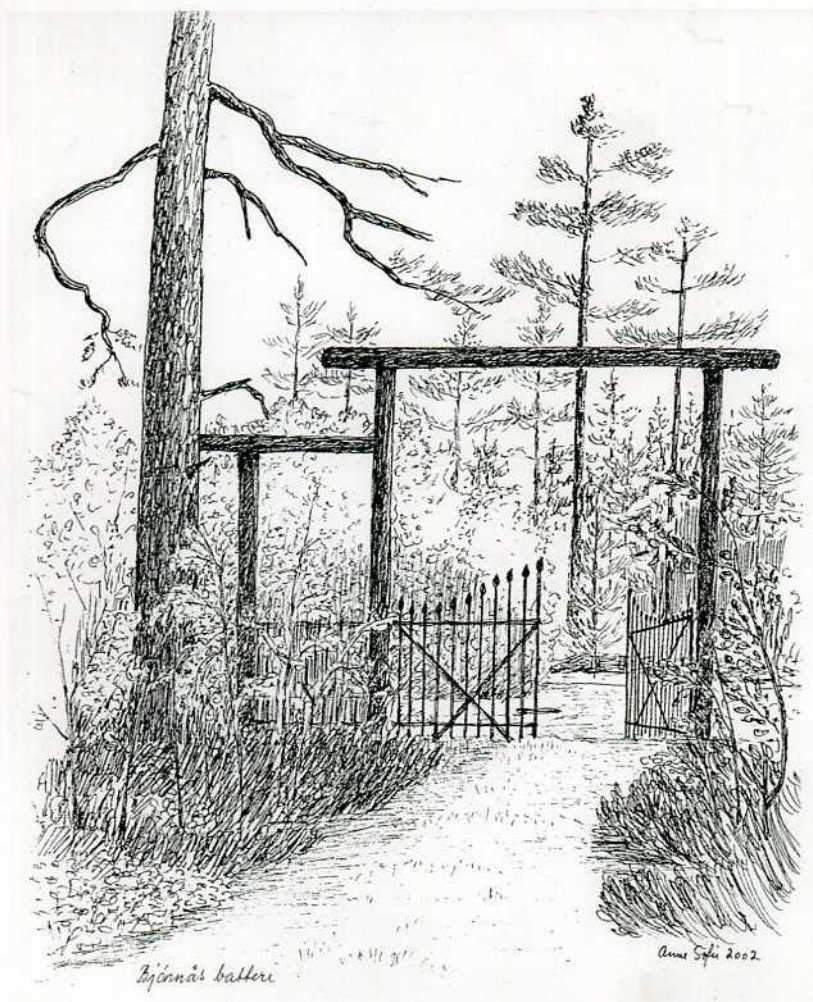

Inga

2005

Utgitt av Varteig Historielag

Redaksjonskomitè for INGA:

Solveig Rød, Synnøve Gundersen,
Øistein Bøe og Hans Erik Pedersen

Anne Sofie Bergerud har tegnet for-
siden: Inngangsportalen til Bjønnås

Kjære leser!

Velkommen til det 21. hefte av "INGA".

At det er blitt laget mange artikler i disse årene, viser oversikten bak i heftet. Det er blitt så mange at selv redaksjonen går litt i surr. Like før heftet skal gå i trykken, oppdager vi at avdukningen av INGA-monumentet også ble omtalt i 1995-heftet. Vi synes imidlertid at de to artiklene supplerer hverandre, så derfor har vi også med Øistein Bøes versjon. Det er i år 100 år siden unionsoppløsningen. I første del av heftet markerer vi dette med tre artikler knyttet til temaet.

Midtre del av heftet omhandler billedhuggeren Gustav Vigelands forhold til Varteig, både til landstedet Haven og til Inga Syvertsen med familierøtter fra bygda.

Tilslutt fortsetter gårdshistorien med Øvre Lunde. I tilknytning til Lunde har Øistein Bøe funnet fram et gammelt avisintervju fra Varteig.

Igen ber vi våre lesere støtte opp om våre annonsører. Uten dem, intet hefte med lokalhistorie til akseptabel pris. Redaksjonen vil rette en takk til alle som bidrar til at serien med gårdshistorie kan fortsette. En særlig takk også til Østfold fylkes billedarkiv for den hjelp og service vi får til billedmaterialet.

Innhold:

"Festningen på Bjønnås"	side	3
Noen glimt fra 1905 i Sarpsborg-distriktet	side	7
Sildesalaten til Inger Marie	side	13
Om Gustav Vigeland, Inga Syvertsen og Haven		
Med Gustav Vigeland på Haven	side	17
Inga Syvertsens familie og aner	side	26
Fra skjenkested til landsted	side	27
Øvre Lunde gnr 11	side	29
Om nisser, fattigfolk og forbudt moro	side	49
70 år siden Inga fikk sin bauta	side	55
INGA 1985 - 2004 Innholdsfortegnelse	side	59

"FESTNINGEN PÅ BJØNNÅS"

av Solveig Rød

I dag er området på Bjønnås et fint mål for turgåere. Enten en spaserer den mer behagelige "Batteriveien" fra Spydevold østre, eller en tar den bratte stien opp fra Ise Skytterlags bane, kommer en greit opp til det festningsliggende området. Dessverre tar naturen nå mer og mer overhånd, og det flate partiet bak "muren" blir mer og mer gjenvokst, slik at et av de mer håndfaste minner vi har her i området om tida rundt 1900 og unionsoppløsningen, er i ferd med å forsvinne.

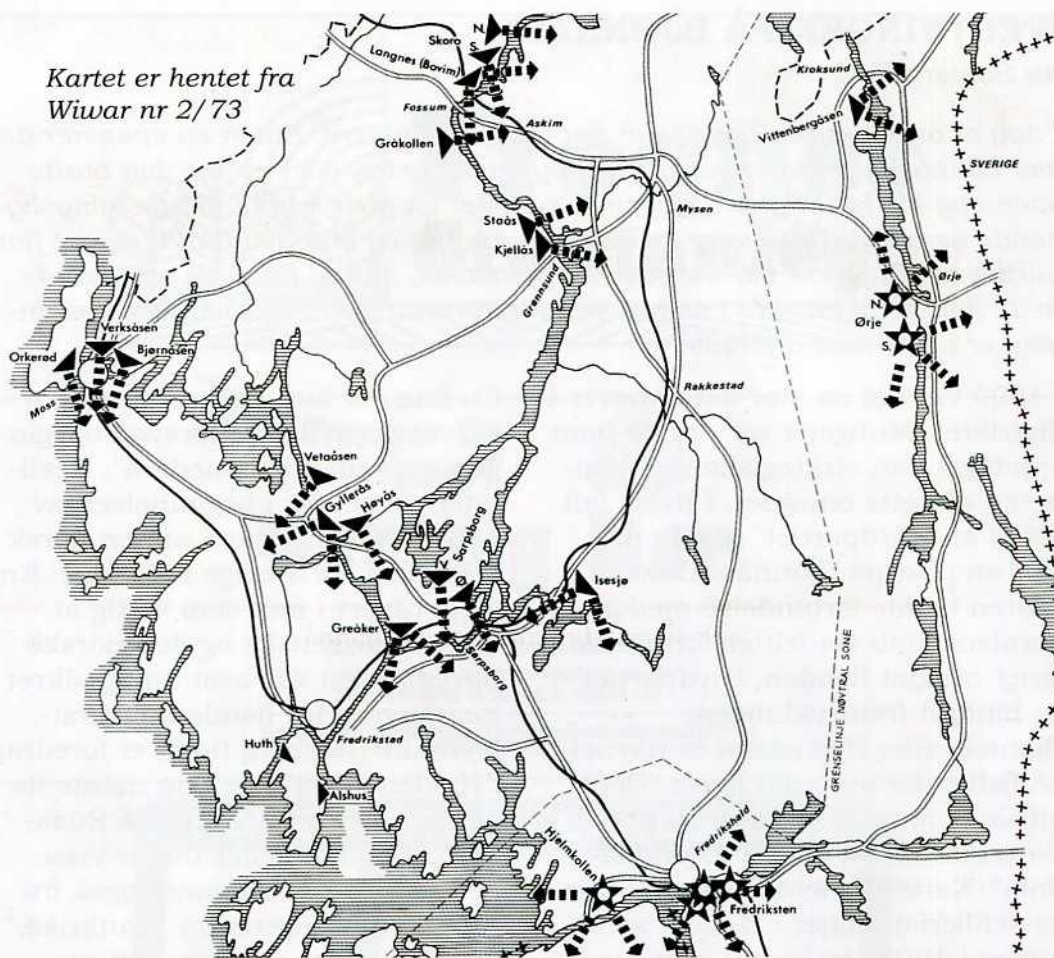
I 1899 var det en stor feltmanøver i distriktet. Muligens var det da man oppdaget den strategiske beliggenheten til dette området. I hvert fall vet vi at "Nordpartiet" hadde plassert en post på Bjønnås. Denne posten hadde forbindelse med generalens stab via felttelefon. Artilleriet beskjøt fienden, "Sydpartiet", og hindret framrykkingen.

Bjønnås eller Bjørnåsen er navnet på fjellet der anlegget ligger. Det offisielle navnet er Isesjø Batteri. Batteriet var en del av "Glomma-linja". Kartet nedenfor viser de fort- og artilleristillinger i Østfold som fantes i 1905. Av kartet framgår det at Isesjø Batteri hadde to hovedskyteretninger, en på hver side av Isesjø. Sjøer og elver ble nemlig ansett for i seg selv å være gode nok hinder for fiendtlig framrykking, og en trengte derfor noe som kunne stoppe frammarsj langs veier og i terrenget.

Den første befestningskommisjonen ble nedsatt i 1891. Den skulle se på hvordan man best kunne sikre landtilgangen til hovedstaden. Glomma ble av denne kommisjonen ansett for å være en hovedforsvarslinje.

En kan vel lure på hvordan svenskene så på denne forsvarsbyggingen "rett utenfor stuedøra". Realiteten er nok at i begynnelsen av 1890-åra var tanken om en norsk løsrivelse fra Sverige helt fjern. En så det tvert i mot som viktig at både den svenske og den norske hovedstaden var best mulig sikret mot angrep fra fienden. Oberstløytnant Herzberg holdt et foredrag i Halden i 1887, og han mente da at angrep "kan komme fra Russland, Tyskland eller under visse politiske konstellasjoner også fra England, muligens fra Frankrike." I 1899 ble det oppnevnt en ny befestningskommisjon med Georg Stang (1858-1907) som leder. Han satte fart i forsvarsarbeidet, og fra 1902 og fram til 1905 ble det en hektisk anleggsperiode. En regner med at Isesjø Batteri ble anlagt i 1903, for da ble vei- og tomteareal avstått fra Spydevold østre til Forsvaret. Anlegget på Bjønnås er av den enkle typen med bare et oppbygd, lavt brystvern og et planert område bak. Det har i alt vært plass til 9 kanoner med en kaliber på 10,5 cm eller mindre. Batteriene var tenkt som faste støttepunkter for det mobile forsvaret, og de skul-

Kartet er hentet fra
Wiwar nr 2/73

le operere i nær kontakt med infanteri og feltartilleri. For hvert batteri fantes en tykk bok med kart, panoramafoto med navn og avstander, mulige framrykkingslinjer for fienden og beskrivelse av hvilke sperretiltak som burde settes i verk hvis fienden nærmet seg.

I dag er det lite som minner om krigstilstander og forsvar. Bjønnås ligger der som en fredelig plett. Selve "festningsområdet" er i ferd med å gro igjen. Bare siktebordet med de innhogde hovedskytetretningene minner om det som har

vært. Hytta som i dag står inne på området, ble reist på 1950-tallet. Hans Knatterud, fra Ise, jobbet som frivillig i Heimevernet. Han gjorde en stor innsats for å sette i stand Isesjø Batteri og brukte selv hytta nesten hver helg.

Det er ellers ikke mye vi vet om dette forsvarsanlegget. Det ble neppe skutt herfra i 1905. Ja, vi vet vel engang ikke om det ble plassert ut kanoner her. Det er i hvert fall ingen rester etter jernkonstruksjoner som kan ha vært kanonaffutasjer (= understell for tungt skyts). Jeg har også hørt at ved en bratt

Rester av brystvernet på Bjønnås.

Fotograf: Solveig Rød

fjellvegg på østsiden av "Batteriveien", 30 - 40 meter nedenfor porten, var det planer om "stall". En skulle da legge stokker fra den ene fjellsida til den andre slik at hestene kunne stå under tak. Kjell Lunde forteller at Skjeberg og Varteig HV-område har brukt hytta og området rundt under de årlige HV-øvelsene nesten hvert år fra 1975. Hytta på toppen har da funget som KO (kommandoplass). Han forteller videre at i 1991 fikk "Isesjøbatteriets befalsforening" (HV) disposisjons- og bruksretten til hytta, men Forsvaret ved FTB (Forsvarets Bygningstjeneste) sto fortsatt som eier. Den lokale NROF-foreningen har også brukt hytta og området rundt til trening. Vinteren 2005 inngikk Forsvarets eiendomsselskap, Skifte, en avtale med Varteig O-lag og Sarpsborg O-lag om at lagene kan

Siktebordet på Bjønnås med hytta i bakgrunnen.

Fotograf: Solveig Rød

disponere hytta, veien opp og området rundt.

I dag er også området utenfor brystvernet gjengrodd, og sikten derfor borte. Skal en få en følelse av hva og hvor langt forsvarerne kunne se fra denne åsen 100 meter over Isesjø, må en ta turen over brystvernet i syd og gå ned mot "hang-glider"-rampa.

Heldigvis ble det ikke behov for noe forsvar mot svenskene. Kong Oscar II sørget med sin kloke opptreden for at det ble en fredelig løsning.

Men det må nok ha vært et slag for monarken at de menneskene som i 1899 møtte fram og hyllet ham både her i distriktet og i Rakkestad, bare få år senere gikk massivt inn for en løsrivelse.

Kilder:

Truls Nygaard, artikler i Wiwar 2/73

Magnus 2003, årstidsskrift for Skjeberg Historielag

Muntlige kilder

SARPSBORG

KOMMUNE

Kultur og oppvekst

Noen glimt fra 1905 i Sarpsborg-distriktet.

av Solveig Rød

26.mai 1905 nektet kong Oscar II å sanksjonere Stortingets vedtak om et selvstendig norsk konsulatvesen. Stortinget svarte da med å vedta oppløsning av den 91 år gamle unionen 7. juni. Svenskene forlangte forhandlinger. Faren for krig var i noen uker ganske stor. Mange ble mobilisert. Heldigvis fant saken en fredelig løsning ved at Sverige sa seg villig til å respektere resultatet av en norsk folkeavstemning. I Karlstadforliket i september ble de endelige betingelsene for en fredelig unionsoppløsning fastsatt. Så ble det ny folkeavstemning, denne gangen om kongen. Jeg har sett på hva de to lokalavisene "Glommen" og "Sarpen" skrev våren, sommeren og høsten 1905.

Tydeligvis var tanken på krig mellom Sverige og Norge fjern for de fleste de første ukene. Foruten de lokale nyhetene, var det mest om krigen mellom Russland og Japan.

18.april 1905 referer "Glommen" fra et foredrag en svensk professor ved universitetet i Kristiania (Oslo) har holdt. Når det gjelder den pågående unionsstriden, hevder han at det i Sverige er 3 forskjellige standpunkt:

- a) De som ikke ønsker noen ettergivelse overfor Norge, men krig. Denne gruppen anslår han til ca 100 menn.
- b) De som går for at Norge og Sverige skilles uten krig. Dette partiet er etter hans mening i flertall, og det vinner daglig nye tilhengere.
- c) Det tredje partiet holder på unionen og tror den kan opprettholdes, hvis det bare blir større likestilling mellom landene. Dette partiet står også sterkt.

Professoren selv erklærer seg som separatist og har ikke høye tanker om de fordeler unionen medfører for de to landene. Om kongen har

han følgende uttalelse: "En saadan fælles Konge ansees i alminnelighed for Skadelig; thi ethvært Land vil dog gjerne have sin nationale Kongemagt."

Professoren hevder videre at "selv om man ikke tiltror Svenskerne mer end almindelig Fornuft, maa Mulighederne for Krig synes udelukket."

For, som han påpeker, en slik krig, selv om Sverige vant, ville skaffet dem en dødsfiende i ryggen. Som separatist holder han derfor på en helt annen union enn den politiske, nemlig den åndelige, sinnets og hjertelagets union.

Utover sommeren blir tonen stadig mer nasjonalistisk, og folk blir mer engstelige for en eventuell krig. Onsdag 7. juni fyller diktet "Norge for Nordmænd" av Per Sivle halve forsiden. Så følger reportasje fra et grensemøte i Dals-Ed der omkring 1000 svensker og nordmenn har vært samlet, og der, som det står "mange gred høit". Stevnet ble avsluttet med en erklæring der "Svensker og Nordmænd ... henstil-

ler til Broderfolket at de alvorlig og endræktig forener sig i Bøn til Gud om at Freden mellem Nordens Folk maa ... bevares og styrkes."

På side 2 i samme avis er det trykket et il-telegram: "Regjeringen har nedlagt sine embeder og Foreningen med Sverige ansees opløst."

Neste nummer av "Glommen" kom ut fredag 9.juni. Der var hovedoppslaget: "Norge frigjort.", og på side 2 var det rykket inn en "dødsannonse":

Så følger et nytt patriotisk dikt, der 3. vers lyder slik :

Tiltops da Flag med de Farver tre.
Vor Ret er hellig og høit vort Haab
Og stærk vor Kjærlighed, om maa ske
Den prøves skal gjennem Blodets Daab.

Utover i avisen er det flere notiser om flaggbytteseremonier ved militærleire og andre offentlige steder. Det som går igjen, er at det svenske flagget blir senket under stillhet og med blottede hoder, mens det rene, norske flagget blir hilset med jubelrop.

"Glommen" referer også at den svenske sosialdemokratiske ung-

domsorganisasjon har trykket løpesedler med følgende oppfordring: "Ned med Vaabnene ! Fred med Norge !" Onsdag 21. juni inneholder avisa bl.a. en hilsen fra nordmenn i Amerika: "To millioner norske Amerikanere vil staa sammen med dere om at verge det norske røde, blaa og hvide." Disse norskamerikanerne skrev også en petisjon til president Roosevelt om å anerkjenne Norge.

At folk etter hvert begynte å bli engstelige for at det skulle bli krig, ser en bl.a. av at det ut på sommeren ble rykket inn en advarsel ".. om at enkelte, der tror det bliver

*Ole Simensen Brende (1885 - 1945)
i uniform i 1905. Østfold fylkes billedarkiv*

Krig, gaaer til Banken og tar ud sine Penge." Dette blir sterkt fra-rådet, og folk blir oppfordret til straks å sette dem inn igjen, slik at

de ikke taper renter. "Glommen" er også aktpågivende og har i flere nummer etter hverandre annonse over to spalter:

Aldrig

har der været mer paakrævet for den norske Almenhed at følge Begivenhedernes Udvikling end nu. Vi opfordrer "Glommens inden- og udenbygds Abonnenter til i tide at fornye sit Abonnement for Næste Kvartal samt innbyder til nyt Abonnement for Kun 1 Kr. Kvart.

17. juli kommer en liten notis som forteller at to norske offiserer er blitt arrestert i Arvika mistenkt for spionasje. Det viste seg at den ene var svensk annonseselger, og den andre en nordmann på jakt etter arbeid.

Onsdag 26. juni kommer nyheten om at den svenske spesialkomiteen forlanger folkeavstemming i Norge. Etter det fylles avisene av artikler og opprop for et ja til unionsoppløsning. Det er tydelig at alle politiske skillelinjer er satt til side i denne saken.

Fredag 4. august er det rykket inn

følgende annonse :

På neste side følger en artikkel som referer til at det sies at man nok kan vente en del "Nei"-stemmer her i distriktet. Foruten enkelte raringer, skal en del svenskfødte velgere være bestemt på å erklære seg "ikke enig" i unionsoppløsningene. Videre blir det understreket at alle må stemme; hjemmesittere vil bli tatt til inntekt mot unionsoppløsningen.

Så annonseres det et folkemøte i Kulås torsdag 10. august kl. 19.30 hvor det er 10 øre i entre.

Til Sarpsborgs Vælgere

Lad det være dig en hellig Pligt at møde opp Ved Afstemningen den 13de i ds. og bidrage Dit til at Svaret kan bli til Fædrelandets Gavn.

Ant. Andersen	B. Berbom	Olav Mundal
Form. i Sarpsborg Arbeiderparti	Form. for Sarpsborg Konservative Forening	Form. i Sarpsborg Venstreforening

Kvinnene hadde, som kjent, ikke stemmerett i 1905, men de var likevel aktive.

Landskvindestemmeretforeningen rykket inn opprop i avisa:

"Landskvindestemmeretforeningen har allerede sendt en Tak til Storting og Regjering og ønsker videre at føie et JA til de Mænde der har

Ret til at deltage i Folkeavstemningen, i det de med dyb Overbevisning er med at slaa Ring om 7de Juni-Beslutningen." Samtidig ber man alle kvinner slutte seg til oppropet ved å sende inn sitt navn. Lister for dette er lagt ut i "Glommens" ekspedisjon. Så kommer Sarpsborg Kvinderaad med sin oppfordring til alle kvinner over 21 år til å underskrive en depesje til Regjering og Storting. Dette oppropet er undertegnet av 12 av byens kvinner.

Stemmerett hadde alle menn som sto i manntallet, var norske borgere og hadde vært bosatt i landet i over 5 år.

Den mest "appelerende" annonsen hadde, etter min mening, "Sarpen" torsdag 10. august:

Kvinneaksjonen samlet inn over 250.000 underskrifter. Postkort fra 1905.

Tænk paa dine Børn

Engang vil de lese - saa Øiet blir stort og vaadt -
i sin Norgeshistorie om
13. august 1905.

Og saa vil de spørge dig som Fader:

Du var vel med at stemme JA ?

Hvor godt er det da ikke om Du kan se dit
Barn i øinene og svare :

Ja, mit Barn, din Fader var blant dem

Som stemte Norge fritt !

Hvis

Du ikke møder og stemmer ja, maa Du svare dit Barn:

Jeg var stemmeberettiget i det store Frihedsaar;

Men jeg gav ikke Frihedssagen min stemme.

Jeg var en daarlig Nordmand.

Men sligt svar vil Du dog ikke utsætte dig for ?

Vil du vel ?

Saa stem da: **Ja, paa Søndag !**

Folkeavstemningen fant altså sted søndag 13. august, og mandag 14. var overskriftene i "Glommen":

Folkeafstemning. Storartet Deltagelse over hele Landet. Et overvældende Stemmetal for Norges Selvstændighed. Fest over hele Landet.

Avstemningsresultatet i Sarpsborg ga et greit svar: Ikke en eneste unionsvenn. Og Sarpsborg viste seg å være den eneste av landets byer som ikke hadde en eneste Nei-stemme. "Sarpen" refererer dette og avslutter med: "Bravo Sarpsborg! svarte man i hovedstaden da resultatet ble telefonert inn."

Ellers oppgir "Sarpen" at det i Østfold var 262.980 Ja-stemmer og bare 182 Nei-stemmer. Dette må være en trykkfeil, for resultatene for hele landet var: 368.208 ja og 184 nei.

Onsdag 16. august kommer en artikkel som slår fast at "Varteig har slaaet Rekorden blant Smaalensbygderne ved godt Frammøde til Folkeafstemningen. Av 268 Stemmeberættigede har 261 stemt JA. Ingen nei. Kun 2,6 % unlod at stemme. Denne Rekord bliver nok ikke god at slaa!".

Neste store oppgave for regjeringen ble å skaffe landet en konge. Avisene melder at kong Oscar nekter en svensk prins å ta i mot tilbudet. Som kjent vendte man seg da til Danmark, og så var det til med ny folkeavstemning. Denne gangen skulle man si: "hvorvidt man er enige eller ikke enige i Stortingets Bemyndigelse til Regje-

*Flagget var et viktig symbol.
Fra et postkort fra 1905.*

ringen om at oppfordre Prins Carl af Danmark til at lade sig vælge til Norges Konge."

På dette området var ikke enigheten så kompakt som i unions-saken. To herrer rykket inn en annonse i "Sarpen" der de oppfordret folk til å stemme nei fordi: "Kongedømme er os Fremmed." 7. november brakte "Sarpen" et referat fra et møte i Varden. En dr. Borch hadde holdt politisk foredrag i Ungdomsforeningens lokaler, som for anledningen var fylt til siste plass. (Antagelig er dette Sarpsborglegen Carl Borch, som var en ivrig Venstre-mann). Etter at forsamlingen hadde sunget "Gud signe Noregs land", talte Borch klart og inntrengende til forsamlingen om hva striden nå gjaldt, og anbefalte å stemme "ja" ved den forestående folkeavstemningen. Ungdomslagetets formann, Ole Hansen Bergby, frembar forsamlingens takk til doktoren for det lære-

rike foredrag, hvorefter man avsang "Jeg vil verge mitt land". Til sist slås det fast at doktorens foredrag antas å ha styrket monarkiets stilling.

Folkeavstemning om kongemakten fant sted søndag 12. og mandag 13. november. Sarpens neste nummer forteller at: "Været var kaldt, men gatene var tørre." I Sarpsborg ble det 709 ja og 235 nei. Dette resultatet ble straks telegrafert til Justisdepartementet. Sarpsborg hadde i alt 1151 stemmeberettede.

I Varteig ble resultatet 228 ja-stemmer og 10 nei-stemmer. Tune

hadde henholdsvis 1123 og 128. Kristiansand ser ut til å ha vært det mest "radikale" område. Der ble resultatet 1099 ja-stemmer og 1084 nei-stemmer.

Postkort til minne om unionsavstemningen.

Freddy Mathisen as

MASKINENTREPRENØR

Mobil: 95775477
Mobil: 95775478

Fax: 69132212
Privat: 69131492

SARPSBORG

Sildesalaten til Inger Marie

av Øistein Bøe

Inger Marie Brenne besitter et klenodium - nemlig et eksemplar av "sildesalaten". Det var det offisielle norske flagget fra 1844 og fram til unionsoppløsningen.

- Det var mor som eide flagget, forteller Inger Marie Brenne. Nå har hun i anledning jubileet for unionsoppløsningen tatt fram "sildesalaten", og blant annet stilt det til disposisjon i forbindelse med byggedagen.

Inger Maries mor, Aagot f. Christoffersen, var født i Tønsberg i 1894. Til Varteig kom hun sammen med ektefelle Trygve Lavik, da han i 1937 tiltrådte som sogneprest i bygda. De ble i Varteig i 12 år - fram til 1949, da de flyttet til Fredrikstad.

Høyremann og skipper

Inger Marie Brenne tør ikke si med for stor sikkerhet hvordan det hadde seg at unionsflagget kom i familiens eie.

- Morfar sympatiserte med Høyre, og vi vet jo at Høyre var det partiet som sist gikk inn for det rene, norske flagget. I tillegg var han skipper, og seilte blant annet på Cuba. Dessuten var sjøfolkene under flaggstriden imot at "sildesalaten" skulle erstattes. Kanskje skyldtes det konservatisme, kanskje var det av praktiske årsaker idet det var unionsflagget som var internasjonalt kjent, sier Inger Marie.

Blant annet disse momentene kan ha gjort at morfaren anskaffet

Aagot Lavik (1894-1982)
Eier av bildet: Inger Marie Brenne

unionsflagget til datteren sin - et flagg som nå befinner seg i Varteig.

Tre storting

Inger Marie repeterer også selve flaggsaken, som jo var en særdeles het sak:

På slutten av 1870-årene kjempet mange nordmenn, ikke minst Bjørnstjerne Bjørnson, for "det rene norske flagg". Flaggloven ble endelig vedtatt av Stortinget i 1893, men kong Oscar II nektet å sanksjonere den. Etter tre forsøk fra tre forskjellige storting, ble loven innført 10. desember 1898 uten Kongens godkjenning.

Inger Marie Brenne

Eier av bildet: Inger Marie Brenne

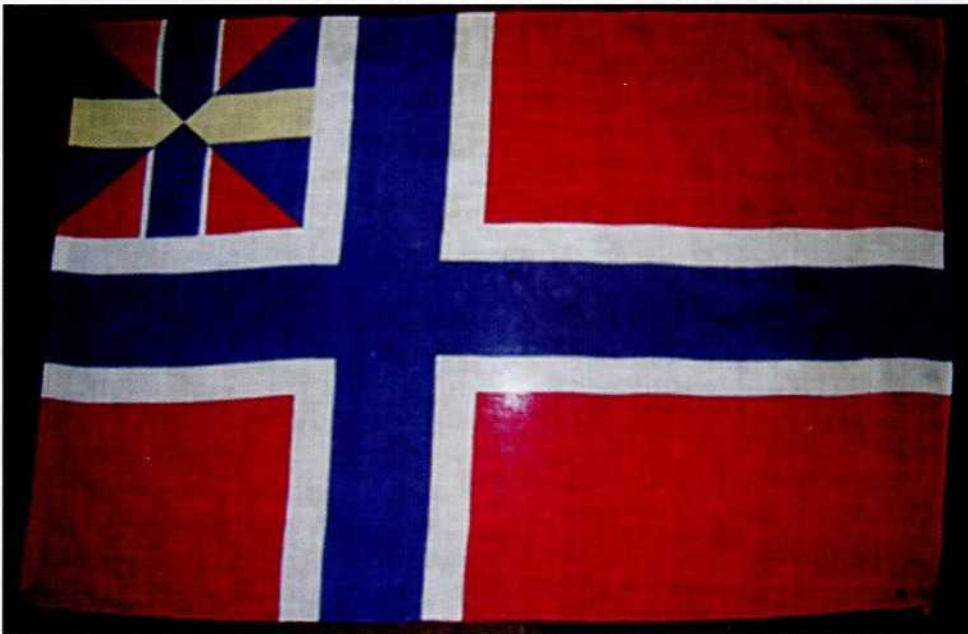
Igjen vaiet det norske flagget "i byen og på havnen". Men bare der. Festninger og orlogsfartøy brukte unionsflagget helt frem til 1905.

"Sildesalaten" hadde vært det norske flagg siden det kom i 1844, i forbindelse med kroningen av kong Oscar I. Da fikk både det norske og det svenske flagget identisk unionsmerke i den øverste firkanten av flagget. Motstanderne døpte det ganske kjapt til "sildesalaten".

12-åring tegnet flagget

Fra 1600-tallet og fram til 1814 var Dannebrog det offisielle flagget for det dansk-norske riket.

I 1814 avsto Danmark Norge til Sverige. Parallelt med arbeidet for egen grunnlov i Norge ble også eget norske flagg drøftet i Stortinget. I 1821 nedsetter Stortinget en flaggkomité og vedtar flagget slik vi kjenner det. Fargene er frihetens trikolor og sidestilte Norge med andre frie nasjoner.

"Sildesalaten" som tilhørte Aagot Lavik, f. Christoffersen. Nå er det datteren Inger Marie Brenne som eier klenodiet.

Ideen til flagget kom for øvrig fra en 12-åring. Stortingsmann Fredrik Meltzers sønn satt en dag med et papir med et dansk flagg. Med blå blyant tegnet han et blått kors i midten av det danske flagget. Faren så ideen og tok den med seg til Stortinget. Regjeringen fremmet senere følgende forslag til Kongen: La oss få tilbake vårt gamle flagg, og til gjengjeld setter vi den svenske blåfargen i senteret. Kongen aksepterte dette, og det norske flagget ble født. Det skulle imidlertid ta 84 år før det kunne vaie fritt.

Flagget i årene 1814-1844

I mellomtiden bygde orlogsflagget fram til 1844 på det svenske

flagget, med to splitter og tre tunger og med øvre, indre felt i rødt med diagonalt hvitt kors. I 1844 ble det erstattet med "sildesalaten". Handelsflagget fikk i 1814 den norske løve i øvre, indre felt av Dannebrog. I årene 1815-1821 ble dette flagget begrenset til nære farvann - i praksis inntil Kapp Finisterre. I fjernere farvann ble det svenske flagget brukt, men med øvre, indre felt i rødt og med hvitt diagonalt kors. Fra 1821 til 1844 ble det rene norske flagg brukt, men begrenset til nære farvann inntil 1838. Deretter ble det brukt på egen risiko overalt inntil 1844, da "sildesalaten" overtok fram til 1905.

Tor-Ingar Walther

AUT. MASKINENTREPRENØR

Nordli
1735 Varteig
Telefon 69 13 28 80
Telefax 69 13 28 80
Mobil 913 37 910

HAFSLUNDSØY TRELASTLAGER A/S

Tif 69 14 92 98/69 14 98 08 • Fax 69 14 99 39

- **TRELAST**
- **BYGGEVARER**
- **TAKSTOLFABRIKK**
- **PRESSENINGER FOR SALG/UTLEIE**

STABBURSTUA

...stedet for krydder
og grønt, hjemmebakt
og pent...

Nybakket grovbrød og krydderloff
fra bakerovnen hver lørdag

Krydderurter...oljer, eddiker
eller egne oppskrifter

Hjemmelagde geléer og andre
spennende produkter

Brukskunst, håndverk
og gaver

VELKOMMEN

ELI GLOMSRUD & BØRG WINSVOLD
SPYDEVOLD
1730 ISÉ   TLF: 69-132288

Med Gustav Vigeland på Haven

av Øistein Bøe

Kjærligheten til en kvinne med solide Varteig-røtter gjorde at billedhuggeren Gustav Vigeland brukte Haven ved Kultorp som landsted i 1918 og 1919. Damen het Inga Syvertsen, og var Vigelands samboer i 20 år. Hun hadde slekt både på Kultorp og Sælid. I 1921 kom det til brudd i forholdet mellom de to, hvilket gjorde at Vigeland ikke ferierte i Varteig senere.

Det var frykten for å bli smittet av spanskesyken som gjorde at Gustav Vigeland i 1918 rømte fra Kristiania. Året før hadde samboeren Inga overtatt "Hævvæn", og denne lille plassen ved Glomma ble parets tilholdssted i to måneder sommeren for 87 år siden.

Også i juli året etter var de tilbake i Varteig, men oppholdet ble kortvarig. Vigeland pådro seg bronkitt,

og på legens anbefaling reiste han heller til Lillehammer.

Vigeland brukte mye av tiden under oppholdet i Varteig i 1918 til å skrive sine erindringer fra barne- og ungdomsårene. Disse memoarene har vært nyttige når bio-

Frykten for å bli smittet av spanskesyken gjorde at Gustav Vigeland flyktet til Varteig i 1918. Her slapper han av i en kurvstol en vakker soldag på Haven.

Fotograf: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv

Inga Syvertsen var bare 16 år da billedhuggeren Gustav Vigeland hyret henne som modell. Inga betegnes som "en pike fra arbeiderklassen, slående vakker, med harmonisk formede ansiktstrekk, blå øyne under en høy panne, blondt hår som hang i en flette nedover ryggen og korketrekkerkrøller over ørene". Dette bildet er tatt i 1911 i København, og sendt til Marthe Kultorp som en hilsen.

Eiere av bildet: Erik og Gunnar Kultorp

grafer senere har fordypet seg i kunstnerens liv.

I noen grad kan også Vigeland ha utfoldet seg som skulptør mens han var på Haven. Praktiske forhold - både hva gjelder plass og tilgang på leire til modelleringen - satte nok imidlertid visse begrensninger.

Muntlige overleveringer

Til tross for flere store biografier om vår fremste billedhugger er det relativt begrenset med informasjon om Gustav Vigelands besøk på Haven. Der må vi i stor grad bygge på muntlige overleveringer. Dessuten skjenket Inga Syvertsen noen bilder fra oppholdet i Varteig til Østfold fylkes bildearkiv, og på disse fotografiene har hun gjort noen verdifulle påtegninger.

Eva og Scott Derbakk bebor Haven

Scott Derbakk og kona Eva har gjort Haven om til en nydelig helårsbolig. Her er Scott flankert av brødrene Erik (t.v.) og Gunnar Kultorp. Gunnar eier nordre Kultorp, mens Erik gjorde raksting av seg for snart 50 år siden. I 1918 og 1919 hadde Gustav Vigeland Haven som feriested.

i dag, og de har fanget opp historier om Vigeland slik Scott husker dem fortalt av sin mor, Mary f. Lunde. Inga ble dessuten god venninne med sin tremenning Emilie Kultorp, som senere eide den nordre Kultorpgården. Brødrene Gunnar og Erik Kultorp har beretninger fra Emilie, som var et søskenbarn av deres far, Ole Kultorp. De sitter også med atskillige bilder av Inga, som i sin tid ble sendt Emilie og hennes mor Marthe.

I lukket vogn

Scott Derbakk forteller, med moren som kilde, at Gustav Vigeland kom med tog til Ise stasjon - og ble fraktet til Haven i lukket vogn.

Oppfatning var at kunstneren ønsket å leve isolert, og at han ikke blandet seg mye med vartingene.

Vigeland skal også ha fått montert en varslingsanordning på porten ned mot Haven. Når noen åpnet grinda, ringte en bjelle nede på husveggen slik at han fikk mulighetene til å stikke seg unna om han ikke ønsket gjester.

Nå var likevel ikke Gustav Vigeland mer folkesky enn at det i bildene etter Inga Syvertsen eksempelvis finnes motiver hvor billedhuggeren spaserer langs veien i hyggelig prat med Kristi-

Gustav Vigeland og Kristian Kultorp på vei mot Gråbeingrinna på Kultorp.

Fotograf: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv

an Kultorp. Likeså vet vi - også det med Inga som kilde - at han oppsøkte vartinger i den hensikt å modellere dem.

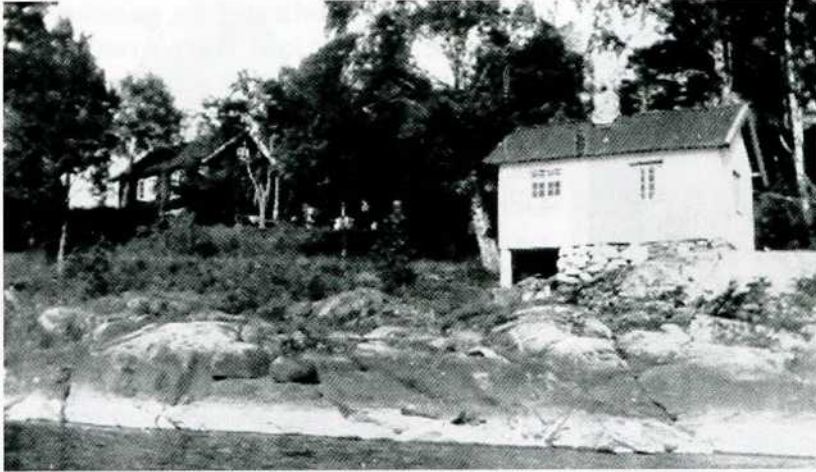
"Det var bare landsøl å få kjøpt", bemerket Inga Syvertsen til dette bildet - der Gustav Vigeland slapper av ved elvebredden nedenfor Haven med en øl.

Fotograf: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv

Vigeland var imidlertid en ganske sær type, og det kan være årsaken til at han ble oppfattet som om han ønsket å distansere seg fra andre.

Skjermet paret

Det synes klart at de som omgikk paret har villet skjerme dem. Det gjaldt sikkert mens Vigeland og samboeren Inga var på Haven, og det gjaldt ikke minst i ettertid. Brev er trolig brent for at ikke innhold derfra skulle sverte de to, og Scott Derbakk forteller at så sent som på 1960-tallet ble VG møtt med total taushet da riksavisen forsøkte å få informasjon om Vigelands tid på Haven. Både Derbakk og Kultorp-brødrene mener det var atskillig korrespondanse mellom Inga og hennes slektninger på Kultorp. Gunnar og Erik Kultorp forteller at Emilie fikk brev og kort både fra Inga og fra Ingas søster Astrid, som ble gift Sehested. Scott Derbakk mener hans mor satt med brev som Gustav Vigeland hadde sendt til Inga. I ettertid er all korrespondanse borte - formodentlig brent av de som fikk den. Så kan biografer og andre felle noen tårer over hva disse brevene kunne betydd for å tolke og forstå kunstnersjelen Gustav Vigeland. Samboerparet ble også beskyttet på annen måte, selv om det kanskje i stor grad gjaldt Ingas rykte. Erik og Gunnar Kultorp forteller at deres fars kusine Emilie var bestemt på at Inga bare var husbestyrerinne for Vigeland. Emilie ble rent sint når det var snakk om at Inga hadde stått nakenmodell, og samboerskap var knapt et tema. Emilie

Gustav Vigeland brukte Haven som feriested i to år. Slik så det formodentlig ut også da han var der - med hovedbygningen til venstre og det gamle skjenkestedet til høyre. Bildet er trolig tatt på 1950-tallet.

Eier av bildet:
Rolf Dehlin

hadde tydelig enorm respekt for både Inga og Vigeland - og omtalte dem med aktelse. Her betydde selv-sagt slektskapet mye, men også ærbødigheten overfor det fremmed-arte, det eksotiske, som sikkert

Vigeland og "husbestyrerinnen" fra hovedstaden representerte. Kontakten mot familien på Kultorp ble for øvrig holdt ved like lenge etter at Inga solgte Haven. Gunnar Kultorp forteller at Astrid Sehested besøkte Emilie Kultorp til langt ut på 50-tallet.

Gustav Vigeland i dyp konsentrasjon på Haven i 1918, mens han skriver på sine erindringer. Inga Syvertsen har gitt følgende påtegning: "Der hvor han sitter var tidligere en smie, derfor kaldte vi den smietanden".

Fotograf: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv

Et rørende møte

Som nevnt innledningsvis ble det nok begrenset hva Vigeland som billedhugger fikk utrette mens han bodde i Varteig. Scott Derbakk forteller imidlertid at moren skal ha stått modell for Vigeland da hun var 7-8 år gammel.

Takket være informasjon som følger bildene fra Inga Syvertsen, har vi også kunnskap om et rørende møte mellom billedhuggeren og en psykisk utviklingshemmet kvinne på Sagdalen som Vigeland hadde til hensikt å modellere.

På Sagdalen bodde nemlig Laurine Kristine Kristensdatter (født i 1852) - opprinnelig fra Dalene under Brunsby. Derfra hadde hun med seg Anne Marie Andersdatter (født i 1845), som hadde vært i familiens

Det var Gustav Vigelands hensikt å modellere Anne Marie Andersdatter da han i 1918 besøkte Sagdalen. Ifølge Inga ble han imidlertid så berørt av møtet med kvinnen at han kastet lerklumpen i Glomma.

Fotograf: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv

forpleining i mange år. Var det noen som utnyttet legdsfolk, var ho Lærrine Sa'dærn eksempel på det stikk motsatte. Hun var et hjertegodt menneske som gjorde sitt ytterste for den personen som var plassert i hennes omsorg.

Hvordan forbindelsen mellom Vigeland og Laurine Sagdalen kom i stand, vet vi ikke. Men vi lar Inga fortelle om besøket på Sagdalen, plassen som lå på veien fra Kongsrud mot Grytebrua, like opp til høyre for brua:

"Da vi i 1918 besøkte Laurine, hadde Vigeland med en lerklump med tanke på en liten figur av Anne Marja, men da han fikk se hende naken, orket han det ikke!
Lerklumpen kastet vi i Glomma da

vi tok båten fra Furuholmen."

Noen dokumentasjon på skulpturer gjort i Varteig har vi derfor ikke - men kanskje skal vi se ekstra nøye etter neste gang vi er i Vigelandsparken, med sine 192 skulpturer og mer enn 600 figurer laget i full størrelse. Muligens kan vi kjenne igjen våre beste- eller oldeforeldres ansiktstrekk i noen av Vigelands figurer?

Tone Wikborg - forfatteren av Vigeland-biografien som kom ut for fire år siden - kjenner ikke historien om Anne Marie på Sagdalen. - Vi vet imidlertid at han var fascinert av mennesker som var spesielle på noe vis, sier hun i en hyggelig telefonsamtale med undertegnede.

Falt for 16-åringen

Hvordan møttes så Inga Syvertsen og Gustav Vigeland? Scott Derbakk forteller at moren hadde hørt at Inga jobbet i en fargehandel i Oslo, og møtte Vigeland da hun skulle levere malerverker hos ham.

Dette er ikke langt fra den forklaringen som Tone Wikborg gir i biografien om Vigeland. Inga var blitt ansatt ved Kristiania Visergutt-kontor i 1899, 16 år gammel. Hun betegnes som "en pike fra arbeiderklassen, slående vakker, med harmonisk formede ansiktstrekk, blå øyne under en høy panne, blondt hår som hang i en flette nedover ryggen og korketrekkerkrøller over ørene".

En dag fikk Inga i oppdrag å gå til Vigeland med bud fra noen damer som ønsket å møte billedhuggeren. Han mønstret den vakre budbringersken, spurte hva hun het og

ga henne to kroner med beskjed om å kjøpe seg en 7 øres kake og ellers melde tilbake at han ikke var hjemme. To kroner var ingen liten sum for en som tjente fem kroner uka. "Inga kunne ikke forstå hvorfor hun skulle ha så mange penger, og mislikte å måtte fortelle en løgn", skriver Wikborg.

Senere ba Vigeland henne sitte modell for et portrett. Inga glemte aldri at hun kom den 22. februar 1900. Kort etter ble hun ansatt som hjelp i atelieret. Gustav Vigeland (som på dette tidspunkt var 31 år) ble heftig forelsket, til tross for at han var i et forhold til 30-årige Laura Mathilde Andersen fra Sandefjord (1870-1957), og også hadde en datter med henne. Laura var kommet inn i Vigelands liv som modell i 1893. Datteren Elise ble født 21. juni 1899.

I juni 1900 - etter at Vigeland hadde falt for Inga - ble Laura gravid igjen. Laura tryglet Vigeland om å gifte seg med henne, og et i aller høyeste grad proforma ekteskap ble inngått 23. juli 1900 - for øvrig uten at Inga visste noe om det. 27. mars året etter ble sønnen Alf Gustav født.

Ekteskapet mellom Laura og Vigeland ble kortvarig og etter en lang og vond prosess trådte skilsmissem i kraft i april 1906.

Samboere fra 1902

I mellomtiden var Inga Syvertsen og Gustav Vigeland blitt samboere. Det skjedde i 1902, da Inga var 19 år. Inga var ikke bare ung og fager, men dyktig på mange slags vis og et arbeidsjern. Wikborg skriver at

for Vigeland ble hun til uvurderlig hjelp og støtte. Hun stelte hus og mat og klær, og arbeidet de første årene sammen med ham i atelieret. Vigeland lærte henne også å støpe i gips. Av kunsthistorikere er hun betegnet som en mester i gipsstøping.

Vel så betydningsfullt for ettertiden var trolig at Inga omhyggelig samlet alt som angikk Vigeland, fra alle slags regninger til tegninger som han krøllet sammen og kastet, og som hun plukket opp, strøk med strykejern og påførte dato. Tone

Søstrene Inga og Astrid Syvertsen fotografert i 1905. Astrid ble senere gift Sehested, mens Inga forble ugift etter at samboerskapet med Vigeland sprakk. "Til Emilie den 20-2-05" står det på bildet.

Eiere av bildet: Erik og Gunnar Kultorp.

Wikborg sier at uten utdanning, men som en erfaren kunsthistoriker innså Inga betydningen for ettertiden av konkret dokumentasjon. Hun førte lister over Vigelands skulpturer med nøyaktig dateringer, også verker han ødela, og skrev til slutt alle opplysningene med skjønnskrift inn i en stor protokoll.

Hun skaffet seg også et billig lite kamera, fotograferte skulpturer Vigeland holdt på med, og daterte nøyaktig negativer og kopier. Det er hennes fortjeneste at ettertiden kjenner flere av Vigelands skulpturer som ikke lenger eksisterer. På sine gamle dager fortalte Inga at Vigeland hadde bedt henne gifte seg med ham, men at hun hadde avslått fordi hun fryktet at samlivet ikke ville vare og kunne ende i et lignende uhyggelig brudd som tidligere med Laura. Forholdet var barnløst.

Vigeland - en jentefut

Gustav Vigeland må ha vært litt av en jentefut, og kunne vel dessuten tillate seg en livsførsel som i stor grad var forbeholdt nettopp kunstnere. Det synes også som han hadde spesiell sans for unge jenter. Det er helt på det rene at Vigeland hadde forhold til flere av sine modeller. Noen av disse forholdene må Inga Syvertsen ha kjent til, og hun truet da også til tider med å forlate ham.

Blant annet innledet Vigeland i 1906 et mangeårig forhold til en av sine kvinnelige modeller, den 17 år gamle Marie Nordby. Marie ble hans nye erotiske inspirasjons-

kilde, mens Inga tok seg av hjemmet, fungerte som sekretær og var hans faste, trygge holdepunkt i tilværelsen. I mange år klarte Vigeland å hemmeligholde trekantforholdet for både Inga og Marie - og for alle andre, for den saks skyld.

Forholdet mellom Vigeland og Inga begynte å falme og fikk sitt endelige da en ny ung kvinne kom inn i Vigelands liv i 1920. Det gjaldt 18 år gamle Ingrid Vilberg fra Ullensaker, trolig også det et forhold som startet med at hun var modell for Vigeland.

Det ble en opprivende avvikling av samboerforholdet mellom Inga og Gustav Vigeland. Wikborg skriver: "Hun som i onde og gode dager og år hadde vært hans trofaste, arbeidsomme følge, fikk tilsendt skriftlig oppsigelse med 14 dagers varsel, datert 28. februar 1921".

Inga forble imidlertid i leiligheten, formodentlig i håp om forsoning. For å tvinge Inga til å flytte og dessuten slippe enhver kontakt, sperret Vigeland henne inne i hennes del av leiligheten når han selv var hjemme, visstnok med tre forskjellige låser som han vekslet om å bruke, og låste først opp igjen når han gikk ut. Inga nektet imidlertid stadig å flytte.

Det endte til slutt med at Vigeland fikk byfogdens begjæring om utkastelse av samboeren. Først da resignerte Inga.

Flere gavebrev

I ligningsprotokollen i Oslo står Inga oppført som "tjenestepige" med liten lønn. Vigeland ga henne imi-

dlertid også større kontantbeløp, og ikke minst gaver og rettigheter som gjaldt hans kunst. Ved gavebrev av 26. juni 1917, etter at hans forhold til Marie var avsluttet, fikk Inga samtlige fotografiske plater av hans arbeider, alle hans tresnitt og ca. 120 tresnittfjeler, med full disposisjonsrett til det hele.

Alt dette materiale, som Inga hadde lagret i sine rom, fikk Vigeland fjernet og kjørt bort til et sikkert sted. Unntaket var et par av tresnittfjelene, som hadde vært for store til å få plass i skapet hvor alle de øvrige befant seg, og ble oversett ved "innbruddet". På baksiden av den ene av disse fjelene hadde Vigeland skåret: "Tilhører Inga som alle de andre plater".

Inga Syvertsen søkte juridisk bistand for å klargjøre sine rettigheter i forhold til materiellet. Gjennom en avtale med Oslo kommune var Vigelands arbeider sikret for all framtid, men gavebrevene til Inga utgjorde en alvorlig komplikasjon. Da hun oppdaget at hennes rettigheter kolliderte med dem som var overdratt kommunen, sendte hun klage. Saken verserte i flere år mellom de involverte partene. Når Inga ikke gikk rettens vei, tror Tone Wikborg det kan skyldes at hun ikke hadde råd til en dyr prosess. Men Inga ga ikke avkall på sine rettigheter.

Dypt ulykkelig

Livet ble hardt for Inga. Arkitekt Harald Aars traff henne tilfeldig i 1928 og beskriver henne som dypt ulykkelig. Hun bodde hos en fru

Krogh som hadde likkjøring for forsorgsvesenet i Oslo. Inga hjalp henne i huset og gikk ærender for henne, men tjente så lite at hun hadde vært tvunget til å selge flere av sine eiendeler. Hun brukte sterke ord om hvor skammelig Vigeland hadde behandlet henne, skriver Aars.

Fremdeles hadde Inga en del av Vigelands tresnitt, og senere samme år hjalp Aars henne med å få solgt 41 trykk for til sammen 4100 kroner. Det satte henne i stand til å kjøpe en liten leilighet i Observatoriegaten 25. Hun leide ut et rom, og en tid hadde hun melkebutikk i samme gård. Senere flyttet hun til en leilighet i Frognerveien 52 - ikke langt fra Vigelands palass. Av og til tjente hun litt ekstra på trappe- og kontorvask, og ved å gå med regninger.

I 1929 forteller Aars at Inga hadde ordnet og renskrevet sine opptegnelser om Vigelands arbeider, og hadde to kofferter fulle av avisutklipp som hun tenkte å få klistret opp. "Stakkars, hun lever og ånder bare i ham (...). Og jeg skjønnte på hende at hun simpelthen lever i håbet om at han kanskje en dag også vil forsone sig med hende (...). Det er nok for hende til at leve på." I 1930 var Inga rede til å søke økonomisk erstatning for sine rettigheter. Etter forhandlinger og prutting mellom partene, endte saken med at Inga fikk utbetalt 36.000 kroner i erstatning for tresnittplatene, fotografiene og reproduksjonsretten. I 1945 ble det dessuten inngått en overenskomst mel-

Klara Westgaard har formodentlig den eneste gjenstanden som er igjen i Varteig fra Gustav Vigelands opphold på Haven. Det lille bordet fikk hun i sin tid av Mary Derbakk, som kjøpte Haven i 1959 sammen med ektemannen Harald.

Foto: Øistein Bøe

lom Inga og Oslo kommune. Så lenge hun levde, ble hun sikret en årlig godtgjørelse på 3600 kroner i form av bystyrepensjon.

Forenet med Vigeland

Det kom aldri til noen forsoning med Vigeland, slik Inga håpet. Tone Wikborg skriver imidlertid i biografien at så lenge Inga levde vaktet hun over minnet, opptegnelser og gjenstander fra samlivet med ham som var de hellige klenodier. Mer enn gjerne fortalte hun om ham i timevis. Og hun raste mot alle som skrev nedsettende om ham.

Selv i trange tider beholdt Inga en byste som Vigeland hadde laget av henne i 1907 og gitt henne i forsølv bronse. I 1959 forærte hun den til Kunstforeningen i Mandal med

ønske om at den ble plassert nær Vigelands selvportrett fra 1922. Slik ble hun, i et rom i Andorsengården i Mandal, forenet igjen med sitt livs store kjærlighet.

Da Inga Syvertsen døde 25. juni 1968, ble hun lagt i samme grav som søsteren Ruth på Vestre Gravlund, under en skulptur med lyttende småpiker som Vigeland hadde laget drøye 50 år tidligere. Ruth døde i 1909 av difteri, bare elleve år gammel. Det finnes for øvrig flere verker av Gustav Vigeland som bærer Inga Syvertsens umiskjennelige trekk. Det gjelder eksempelvis en portrettmaske av Inga som en glad, leende ungpике. Likeså mange aktteg-

ninger - og trekkene hennes kjennes igjen i et par skulpturer fra 1902, en liten kvinnetorso, og den unge kvinnen i en erotisk gruppe der hun sitter tvers over brystet til en liggende mann. Torsoen ble i 1909 lagt til grunn for en figur i full størrelse. En marmorversjon fra 1912 ble innkjøpt til Nasjonalgalleriet.

Og Vigeland? Han giftet seg 28. januar 1922 med Ingrid Vilberg. Ekteskapet strandet på slutten av 30-tallet, men det ble ingen formell skilsmisse. I stedet kom ytterligere en ungpике inn i billedhuggerens liv - en pur ung kvinne fra Sør-Audnedal som var kommet som hushjelp. Gustav Vigeland døde 12. mars 1943 - 74 år gammel.

Inga Syvertsens familie og aner

av Øistein Bøe

Hvem var så Inga Syvertsen? Ved folketellingen i 1900 bodde hun i Borg gade 14 i Kristiania - en fire etasjes gård med i alt 136 beboere. Gården inneholdt 26 leiligheter - 11 i "Forgaarden" og 15 i "Baggaarden".

Ingas far var Anton Syvertsen. Han drev med sanering av gamle bygårder - eller som det står i folketellingen: "Kjøber gamle gaarde og nedriver disse". Men så føyes det til i 1900: "...men for tiden intet at gjøre". Moren var Ellen Syvertsen.

Ellen og Anton hadde barna:

1. Inga Syvertsen - født 8. desember 1883 i Christiania
2. Peder Syvertsen - født 4. august 1886 i Christiania
3. Astrid Syvertsen - født 4. juli 1893 i Christiania
4. Einar Syvertsen - født 1. januar 1896 i Christiania

Inga Syvertsen hadde solide røtter i Varteig - blant annet til Kultorp og Sælid, men også til Minge i Tune. Dette bildet av Inga er fra 1912.

Eiere av bildet: Erik og Gunnar Kultorp.

5. Ruth Syvertsen - født 16. juni 1898 i Christiania.

Ruth døde for øvrig i difteri, 11 år gammel - i 1909.

Anton Syvertsen var født på Rognerød, vestre Minge i Tune 19. aug 1858. Hans foreldre var "selvejer" Syver Pedersen og hustru Maren Ejlertsdatter.

Ellen Johannessen var født på Snapop under Vestgård i Varteig 9. september 1859. Hennes foreldre var "selvejer" Johannes Andersen, født på Sælid i 1818 og hustru Oleane Isaksdatter, født på Kultorp i 1823.

Ellen var yngst i en søskenflokk på fire. Hun var ikke mer enn to år gammel da moren Oleane døde, og havner dermed som pleiebarn hos Ingeborg Evensdatter og Torsten Arnesen på Kultorp (bruksnummer 2). Ellens far - Johannes Andersen - bor på nabogården, ettersom han losjerer hos svogeren Erik Isaksen Kultorp (bruksnummer 1). Det er oppgitt at Johannes var skomaker. I 1875 oppgis Ellen å være "tjenestepige" hos Ingeborg og Torsten på Kultorp. Fire år senere flytter hun til Kristiania, og 5. april 1883 inngår hun ekteskap med Anton Syvertsen.

Ellen hadde følgende søsken:

1. Carsten Johannessen, født 15. september 1849. Han gifter seg

22. september 1876 med "pige" Mina Konstanse Torstensdr. Lunde (Moene). Før han giftet seg, oppholdt han seg en tid i Fredrikstad - og er da benevnt som sagarbeider. I 1865 var han "tjenestekarl" på Lunde. Mina dør 30. oktober 1877 av tæring.

2. Alexander Johannessen, født 12. desember 1852. Han flyttet til

Sverige i 1874.

3. Elias Johannessen, født 28. juni 1856.

Skal vi se på slektskapet mellom Inga og tidligere omtalte Emilie på Kultorp, hadde de felles oldefar i Isak Eriksen Kultorp (1801-1850).

Følgelig var de to kvinnene tremenninger. Det kommer fram i følgende slektsgang:

Isak Eriksen Kultorp	felles oldefar	
Oleane Isaksdatter Kultorp	søsken	Erik Isaksen Kultorp
El(l)en Johannesdatter	kusiner	Marthe Eriksdatter Kultorp
Inga Syvertsen	tremenninger	Emilie Olsen Kultorp

Når Inga overtok Haven i 1917, var det etter sin grandonkel Erik Isaksen Kultorp. Han døde året etter,

etter å ha bodd på Haven i en årrekke.

Fra skjenkested til landsted

av Øistein Bøe

Plassen Haven ved Kultorp har en mangslungen historie. Fra småbruk med skjenkestue, via sommersted til helårs bolig.

Brødrene Erik og Gunnar Kultorp kan fortelle om oldefaren Erik Isaksen Kultorp. Han var småbruker på Haven, og jobbet i tillegg i lensa. Blant annet rodde han tømmer fra Nes lense til Opsund.

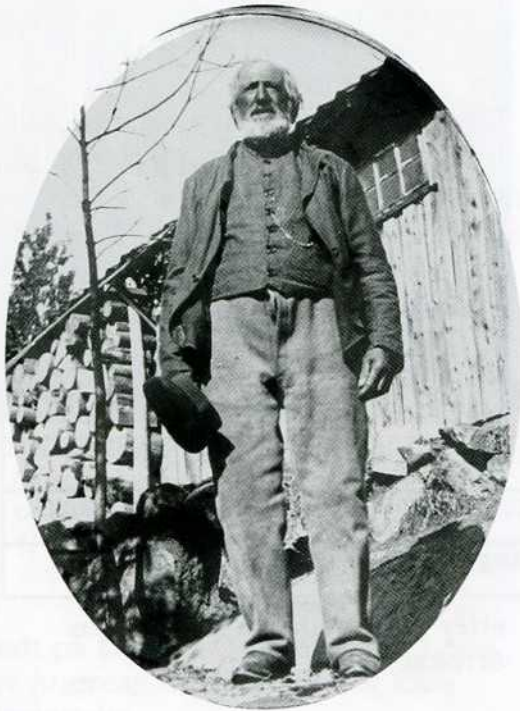
Den gang var Haven også varmestue for de som brukte Glomma som ferdselsåre - og det var mange. - De tok fem øre for en kopp kaffe, og ti øre om det skulle være noe attåt, forteller Kultorp-brødrene. Og dette "noe attåt" var offentlig kjent, ettersom Haven var skjenkested. Ifølge Erik Kultorp hadde oldefaren kjøpt hjemme-

brentapparatet i Moss og betalt fire spesidaler for det.

Erik Isaksen Kultorp var født i 1830, og bodde på Haven sammen med kona Inger Gulbrandsdatter. De hadde en stor barneflokk, men ved folketellingen i 1900 var det bare sønnen Edvard (Gunnar og Eriks farfar) som bodde hjemme. Dessuten hadde de en pleiesønn på 14 år.

Landsted for Vigeland

Inger dør i 1902, og Erik i 1918. Året før Erik Isaksen dør, overtar Inga Syvertsen Haven etter sin

Erik Isaksen Kultorp (1830-1918), som bodde på Haven og drev skjenkested der. I tillegg til å være småbruker, jobbet Erik også i lensa og rodde tømmer fra Nes til Opsund.

Eiere av bildet: Erik og Gunnar Kultorp.

grandonkel. Haven ble da landsted for Inga og samboeren Gustav Vigeland. Hvor mye plassen ble brukt etter bruddet mellom Inga og Vigeland er usikkert. På et tidspunkt ble landstedet solgt ut av Kultorp-familien.

Søstrene Jenny og Dagny Torp fra Skantebygda i Rakkestad kjøpte plassen i 1937 sammen med sin mor, Julie. Hensikten var å ha Haven som feriested. Torp-søstrene drev Fram Cigarforretning i Pellygata 1a, og var mye på Haven. Rolf Dehlin fra Skjeberg - en nevø av søstrene, sønn av Ingeborg f. Torp og Sverre Dehlin - forteller at

han var ofte hos tantene sine på Haven. Rolf er født i 1930, og husker spesielt turene til Varteig under krigen. - Jeg har bare gode barndomsminner fra Haven, sier Rolf Dehlin, og forteller om lek og moro - og om slepebåtene med tømmer på elva som var faste innslag i hverdagen.

I en kortere periode eide fargehandler Henning Andersen Haven, før Mary f. Lunde (Moene) og Harald Derbakk anskaffet seg stedet i 1959.

Fortsatt forble Haven et feriested, fram til Eva og Scott Derbakk tok over i 1985. De har gjort Haven om til vakker helårsbolig.

Alle uthus på det tidligere småbruket er for lengst borte, men vi tror at gamle Erik Isaksen, brennevinsbrenneren, ville gledet seg over at den gamle skjenkestua fortsatt står - og at hovedbygningen er både påbygd og oppusset.

Jorda som i sin tid hørte til Haven ligger i dag under gården som Gunnar Kultorp eier.

Skjenkestua på Haven står fortsatt, om enn i en forbedret utgave. Ti øre kostet en kopp kaffe "med noe attåt".

Fotograf: Øistein Bøe.

Øvre Lunde gnr 11

av Finn Vestby og Kjell Lunde

Øvre Lunde er en av Varteigs eldste gårder. Første gang Øvre Lunde er nevnt, er i biskop Eysteins jordebok i 1397. Gården har vært delt i to bruk fra slutten av 1500-tallet og fram til 1839.

Fra begynnelsen av 1600-tallet og fram til i dag har samme slekter bodd på Øvre Lunde - først på bnr 1, siden på Vest-Lunde. Den østre halvpart har ikke vært delt.

Flyfoto fra 1951 av en del gårdsbebyggelsen på gnr 11. Fra v. bnr 1, bnr 5 og bnr 7. I forgrunnen til venstre ligger gnr 12, bnr 8 Nedre Lunde.

Eier av bildet: Kjell Lunde

Østfold fylkes billedarkiv

I 1811 kjøpte Mathis Jensen (1780-1861) fra Strømnes, vestre halvpart av gården Øvre Lunde. Han hadde giftet seg i 1803 med Inger Gulbrandsdtr. (1779-1867) fra Brunby.

Mathis Jensen deler i 1839 vestre halvpart i to slik at gnr 11 Øvre Lunde etter den tid besto av tre bruk, bnr 1, bnr 3 og bnr 5.

Bnr 1 (Østre halvpart)

Amund Christensen (1778-1847), sønn av Christen Amundsen, gift i 1811 med Kari Mathisdtr. (1785-

1859), datter av Mathis Nielsen, Rogndalen.

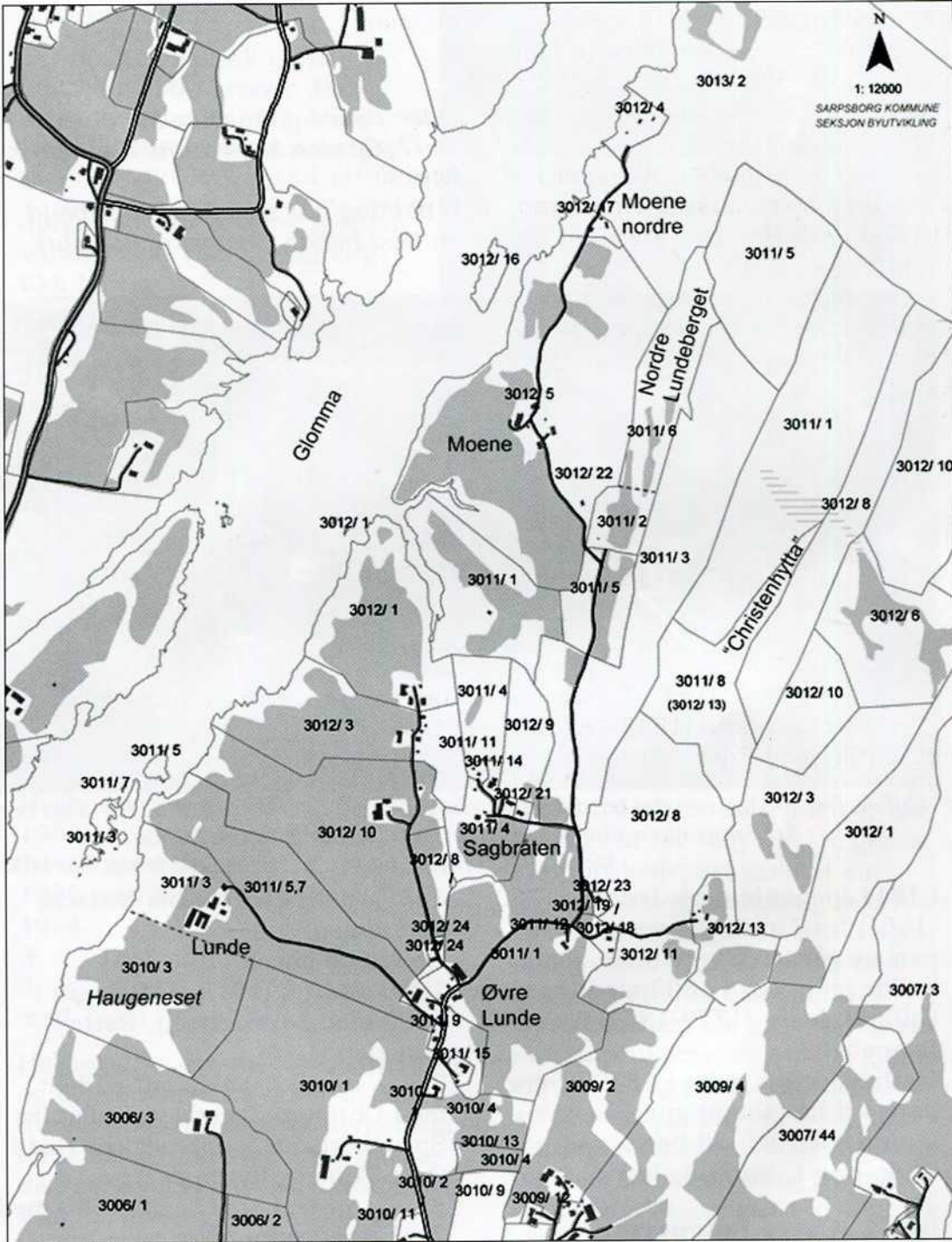
De hadde barna:

1. Maria, (1812- 1894), gift i 1832 med Lars Jensen, Østre Sikkeland.

2. Inger, f. 1813, gift i 1841 med Christen Svendsen Fjellet fra Spydeberg. De kjøpte senere Rød i Øvre Tune og flyttet dit.

3. Anne, f. 1815, gift 1840 med Jens Sandersen Jelsnes.

4. Christen, f. 1818, gift i 1858 med Ellen Gundersdtr. Minge fra Tune.

Kart over Lundegårdene

5. Mari, (1821-1900), gift i 1842 med Samuel Sandersen, født på Hasle. Bodde på Lunde, gnr 12, bnr 3 til 1864. Flyttet til Blakkestad i Tune.

6. Mathis, (1824-1906), gift i 1846 med Mari Larsdtr. Knatterød, (1827-1871). Han overtar gården Lunde i 1846.

7. Marthe, f. 1826, gift 1851 med Anders Johannessen, (1820-1855), garvermester i Sarpsborg.

8. Andrine, f. 1831, gift 1859 med Carl Mikkelsen, Christiania.

Det ble den yngste sønnen Mathis som overtar gården etter faren i 1846. Mathis Amundsen ble gift med Mari (datter av Lars Olsen Knatterød) samme år som han overtok gården.

De hadde barna:

1. Inger Marie (1847-1850).

2. Marthe Marie (1848-1875), gift i 1870 med Edvart Olsen Bøe, født på Tomta.

3. Anders (1851-1921). Kjøpte bnr 3 i 1875.

4. Lars (1854-1895), gift i 1882 med Oline Andreasdtr., d. 1888 og gift 2. gang i 1890 med Alette Laura Olsdtr. Sæby, Våler, f. 1858. Lars kjøpte Strømnes i Tune i 1887 for 4475 kroner og døde der i 1895.

5. Inger Marie (1856-1875), gift 1874 med Johannes Larsen Bøe.

6. Anne Margrete, f. 1858, gift 1880 med Theodor Arnesen Smerkerud. Han var kobberslager ved Fredrikstad Mek. Verksted.

Etter at Mathis solgte gården på

auksjon i 1869, flyttet de til Tomta under Bøe der Mari døde av tæring (tuberkulose) to år senere. Mathis flyttet da til Furuholmtangen og bodde her med resten av familien i flere år før han flyttet tilbake til Lunde og bodde på Nordre Lundelena ("Christenhytta") sammen med broren og enkemann Christen Amundsen Lunde (f. 1819) til sin død i 1906. Mathis livnærte seg som lensearbeider og Christen var hjulmaker.

I 1869 kjøpte Anders Christensen Halvorsrød, sønn av Christen Andersen Kokkim, gården på auksjon. (Han var født på Kokkim i 1816, død 1901.) Han giftet seg i 1838 med Marie Helene (Helma) Hansdtr. (1817-1882) fra Grav i Rakkestad.

Han var skredder av yrke og bodde på Østre Halvorsrød i Øvre Tune i tidsrommet 1830-1859. I perioden 1859-1869 bodde han på Hovden-Ødegård og noe på Kallasten Søistua i Øvre Tune.

Fra 1869 bor han på Lunde og fikk etter hvert tilnavnet "Lønnekæll'n" eller "Lønnebusen".

Anders og kona Marie fikk barna:

1. Anne, f. 1837, gift 1858 med Eilert Hansen Kallasten, f. 1834 på Kallasten.

2. Karen, (1840-1917), gift 1872 med Mathis Engebretsen Belsby, (1817-1898). Karen døde på Belsby.

3. Ole f. 1843, gift 1. gang 1882 med Karen Olsdtr., f. 1838 på Haugen i Varteig. De flytter til

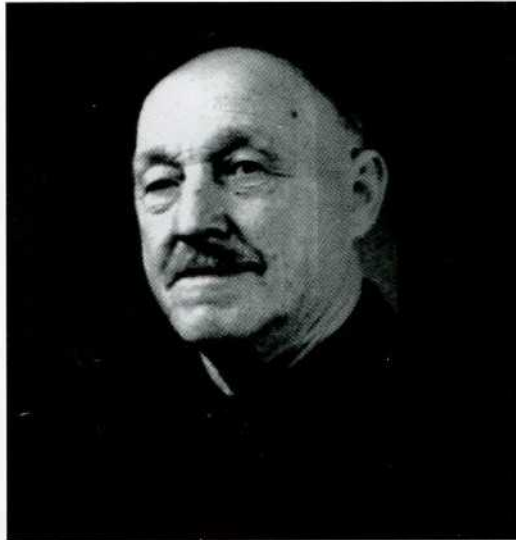
Minge og får flere barn der. Ole giftet seg 2. gang 1890 med Elen Olsdtr., f. 1861 på Rådalsplass, Minge.

4. Arne f. 1845.
5. Oline Mari (1848-1929), gift 1874 med Christian Andersen Lunde, f. 1849 på Lunde (bnr 3). De overtok senere gården.
6. Hans Christian (1850-1895). Han var innblandet i et slagsmål ved Sarpebrua der en mann ble drept. Han ble landsforvist og reiste til Amerika i 1873.
7. Augusta f. 1852, gift 1876 med Anton Eriksen Hovden, f. 1850 på Hovden.
8. Maren Kristine (1854-1874). Hun druknet i Glengshølen etter at båten hun satt i kantret.
9. Berte Andrine, (1857-1864). Hun døde på Kallasten.
10. Anders, f. 1859. Ved folketellingene i 1865 og 1869 er navnet hans Andreas. Han flytter til Var-teig i 1879 og emigrerer som ungkar til Amerika i 1880.
11. Olaves, (1863-1864). Han døde på Kallasten.

Datteren Oline Mari (1848-1929), og hennes mann Christian Andersen, f. 1849, fra bnr 3 flyttet til Glemmen i 1875. De kommer tilbake til Lunde ca 1895-1900 og står som eiere av bnr 1 ved folketellingen 1900. Christian Andersen får skjøte av svigerfaren i 1901.

Oline Mari og Christian fikk 12 barn, men bare 9 levde opp. Deres barn var:

1. Julie, f.1870, gift med Karl

Anton Larsen Morthaugen, eier av bnr 1 fra 1918.

Eier av bildet: Kåre Lunde

- Ellingsen, f. 1870 i Sarpsborg.
2. Olga (1876-1947), gift med Ole Kristian Arnesen Jelsnesødegård, f. 1874.
3. Emilie Marie (1879-1941), gift med Edvind Karl Olsen, f. 1873, Sarpsborg.
4. Karl Eugenius (1882-1956), gift med Ragna Juliane Johannesdtr Kultorp (1878-1935). Han kjøpte Moene i 1923.
5. Helga, f. 1884.
6. Axel Edvin (1885-1956), gift i 1913 med Signe Lied Vestgård, f. 1885 fra Ålesund. Axel Edvin emigrerte til USA i 1904.
7. Simen Tomas (1888-1946), gift med Kerry Kristiansen. Han emigrerte til USA og døde i New York.
8. Dagny (1890-1976), gift i 1919 med August Andreassen Ramberg, f. 1879 på Ramberg i Tune.

9. Georg Eugen, f. 1894.

De neste eiere av gården var Arne Johannessen Kultorp (1877- 1917) og Kristine Gundersdtr. Lunde, f. 1883. De hadde giftet seg i 1901 og kjøpte gården i 1915. Allerede i 1917 dør Arne.

De hadde barna:

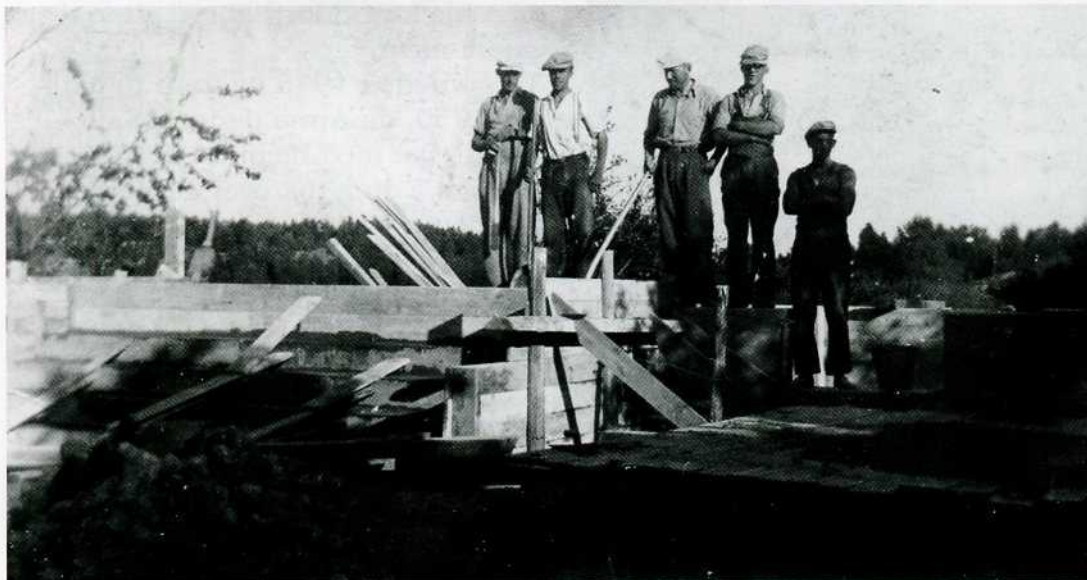
1. Gudrun Jenny, (1901-1917) på Kultorp. Hun ble begravet på samme dag som sin far Arne. Begge døde i spanskesyken.
2. Marthe Synnøve, f. 1906 på Kultorp.
3. Inga Karoline, f. 1909 på Kultorp.
4. Henry, f. 1912 på Kultorp.
5. Arne, f. 1918. Arne ble født kort tid etter faren Arnes død.

I 1918 kjøpte Anton Larsen Morthaugen, (1874-1945), bnr 1 av enken Kristine Gundersdtr. Lunde

for 27.500 kroner. Kristine og barna flyttet til "Antonstua" på Vestgård. I 1923 ble hun pedell på kommunelokalet og bodde her med sine barn. De ble derfor kalt Kristine, Marthe, Inga, Henry og Arne "Lokalet".

Anton Larsen Morthaugen, (1874-1945), sønn av Lars Olsen Bøhaugen, gift i 1902 med Anna Henriksdtr. Haugen, (1875-1950), født på Skattebøl i Os og datter av Henrik Olsen Haugen og Johanne Mathisdtr. Grav i Os. Deres barn:

1. Trygve (1902-1979), gift med Minda Enger.
2. Bjarne (1904-1986), gift i 1937 med Gunda Kristiansen Minge, f. 1911 i Svinndal. De kjøpte senere Kongsrud.
3. Dagmar (1905-1968), gift med Arnt Spydevold f. 1904.
4. Olav (1907-1983), ugift.

Arbeidsgjeng under byggingen av nytt våningshus i 1936. Fra v.: Arthur Lunde, Erling Hansen Lundeberget, brødrene Sverre, Erling og Olaf Lunde.

Eier av bildet: Kåre Lunde

Olaf Lunde med hesten Frida.

Eier av bildet: Kåre Lunde

5. Agnes, f. 1909, gift i 1933 med Johan Juliussen Kultorp, f. 1903 på Brennås.

6. Valborg (1911-1994), gift i 1930 med Jørgen Arthur Olsen Lunde, f. 1907 på Lunde.

7. Sverre (1913-1993), gift i 1933 med Dagmar Andersen, Tangen.

Dagens eier av bnr. 1 med familie. Kåre og Aina Lunde med barna Vibeke og Odd Erling. Eier av bildet: Kåre Lunde

8. Erling (1916-1985), gift i 1942 med Ella Bergljot Nilsen Knatterudfjellet (1920-1993), datter av Edvard Nilsen Knatterudfjellet og Berthe Pedersdtr. Stuve. Da Anton kjøpte eien-
dommen, var det behov for å bygge nye hus. Det ble da igangsatt bygging av ny låve, fjøs og stall som stod ferdig i 1924.

Dette er senere restaurert til grisehus i 1979.

Senere ble det bygget bryggerhus som beboeren flyttet til da våningshuset ble revet og ny bolig stod ferdig noen meter lengre vekk fra veien i 1938.

Anton Larsen Morthaugen var aktiv i nærmiljøet og tok del i det lokalpolitiske liv. Han tok etter hvert etternavnet Lunde etter gården, men ble kalt "Morthauen" etter sitt gamle navn.

Anton døde i 1945 og fram til oktober 1950, da Anna døde, ble gården drevet med hjelp fra familien. Sønnen Erling tok over gården etter moren i 1951.

Erling og Ellas barn:

1. Eva (1945-1998), gift i 1964 med Kjell Brenne, f. 1942.

2. Astrid, f. 1948, gift i 1968 med Terje Aarsland fra Bryne, f. 1941.

3. Kåre, f. 1951, gift i 1973 med Aina Irene Engebråten, f. 1952, datter av Oddmund Kåre Engebråten og Ingrid Helene f. Nymark.

Erling var den yngste i barneflokket. Etter bl.a. ett opphold på Svalbard som gruvearbeider før siste verdenskrig, var han aktiv i gårdsdriften. Det ble derfor han som tok over driften av gården. Det ble drevet tradisjonell gårdsdrift med kuer og korn fram til 1979 da driften gikk over til griseproduksjon.

Sønnen Kåre tok i 1984 over gården etter faren. Kåre og Ainas barn er:

1. Vibeke, f. 1979.
2. Odd Erling, f. 1986.

Kåre bygde i 1975 ny bolig på eiendommen. Denne ble skilt ut og ved overdragelsen flyttet Ella og Erling hit.

Griseproduksjonen ble lagt ned og det er i dag kornproduksjon på gården.

**Bnr 2 Nordre Lundeberget
utgått fra bnr 1
(Beliggende øst for
Moene)**

Anders Hendriksen (1804-1871), fra Snekkenes i Rakkestad, er den første vi vet bodde her. Han giftet seg 1828 med Sidsel Olsdtr. Revelsby, f. 1800. Det står i folketellingen 1865 at han sådde 1/4 tønne hvete, 3/8 tønne havre og satte 1 1/2 tønne poteter. Plassen ble først kalt Styggedal og ligger nord på Lunde, rett øst for Moene. Senere var navnet på bruket Nordre Lundeberget. Bygningene ble oppført før 1858.

Sønnen Anders får skjøte av eieren av bnr 1 Mathis Amundsen i 1863.

Anders Hendriksen og kona Sidsel fikk barna:

1. Hanna, f. 1830, gift med Carl Axel Andersen Sælid, jordeier på Lundeskogen gnr 12, bnr 6 både i 1865 og i 1875.
2. Anders, f. 1833, gift med Maren Syversdtr. Amdal. De kjøpte Amdal og flyttet dit i 1864.
3. Arne (1835-1869), gift med Oline Marie Syversdtr. fra Eidsberg. Han står som selveier på Lunde i 1867, dette er antagelig Dyrendronhytta.
4. Anne, f. 1842, gift i 1869 med Svend Anton Christiansen fra Spydeberg. Han får skjøte på Dyrendronhytta i 1872 (bnr 6) av Christian Andersen på bnr 5.
5. Oline, f. 1844 på Kullerud. Hun dør allerede i 1845 på Kullerud.

Fra Nordre Lundeberget. Fra v.: Eier Anton Olsen (1853-1919) og kona Karoline (1844-1938) og hennes søster Anna Marie. Bak fra v. døtrene Anette (f. 1884) og Mathilde (f. 1882). Eier av bildet: Kari Lunde Østfold fylkes billedarkiv

Andreas Andersen, f. 1825 på Engebråten, gift i 1846 med Olea Nielsdtr. Revelsby, f. 1819, overtok ca 1868 og bodde her til sin død i 1893. Deres barn var:

1. Anton, f. 1847 på Engebråten. Ugift.
2. Ellen Maria, f. 1852 på Jelsnesødegård.
3. Maren, f. 1855 på Jelsnesødegård.
4. Bolette, f. 1863 på Jelsnesødegård.

Anton Olsen (1853-1919), født i Eidsberg, sønn til Ole Olsen Løvstad og Karoline Nielsdtr. Mortvedt fra Eidsberg (1844-1938). Han står som eier av både bnr 2 og bnr 6 i 1903. Han overtok bruket etter Andreas Andersen ca 1894, men bodde i Eidsberg og Skiptvet da barna ble født. Barn:

1. Nils Olaus (1877-1966). Han døde på Heia i Eidsberg.
2. Henrik, f. 1879 i Eidsberg, gift 1905 med Anna Kristine Snoppestad (1886-1974). Henrik flyttet senere til Bøhaugen og tok navnet Bøhaugen.
3. Gunda Sofie (1881-1970), født på Buskildsrud i Eidsberg. Gift 1901 med Ludvig Larsen Rognerudalen. De kjøpte Rognerudengen i 1920 og flyttet dit og tok navnet Rognerudengen.
4. Mathilde, (julaften 1882-1971), født på Buskildsrud i Eidsberg. Ugift.

Henrik Antonsen og kona Anna Kristine Snoppestad bodde på Nordre Lundeberget. De flyttet senere til Bøhaugen.

Eier av bildet: Kari Lunde

5. Anette, f. 1884 på Næsplads i Skiptvedt. Ugift. Døde ung.
6. Helene (1887-1975), født på Næsplads i Skiptvedt, gift med Johannes Rånås.

Rester av steinfjøset på N. Lundeberget.

Fotograf: Anne Sofie Bergerud

Nils Olaus kjøpte bruket av sin far. De siste som bodde fast på bruket var Gunda Sofie og Ludvig Larsen Rogndalen. Da hadde de 2 kuer og 1 hest.

Ca. 1918 kjøpte Erik Gundersen Lunde bruket av Nils Olaus Antonson. Erik rev stua (våningshuset) på Nordre Lundeberget ca. 1922-23. I dag står bare steinfjøset uten tak igjen på bruket. Tufter av våningshuset og kjeller og rester av låven i forlengelsen av fjøset er godt synlige.

Våningshuset var i lafteverk, hadde bred ukantet kledning og var malt hvitt. Rom inne hadde "lilla" panel. Av denne panel bygde Erik Lunde hønehus på Lunde.

Ca 1920 hadde han også revet Dyrendronhytta og bare grunnmuren sto igjen. Dyrendronhytta lå 100 meter nærmere Moeneveien. Eriks sønn Gunnar Lunde, f. 1919, overtok bruket etter faren i 1966 og er eier i dag.

Vestre halvpart av gnr. 11

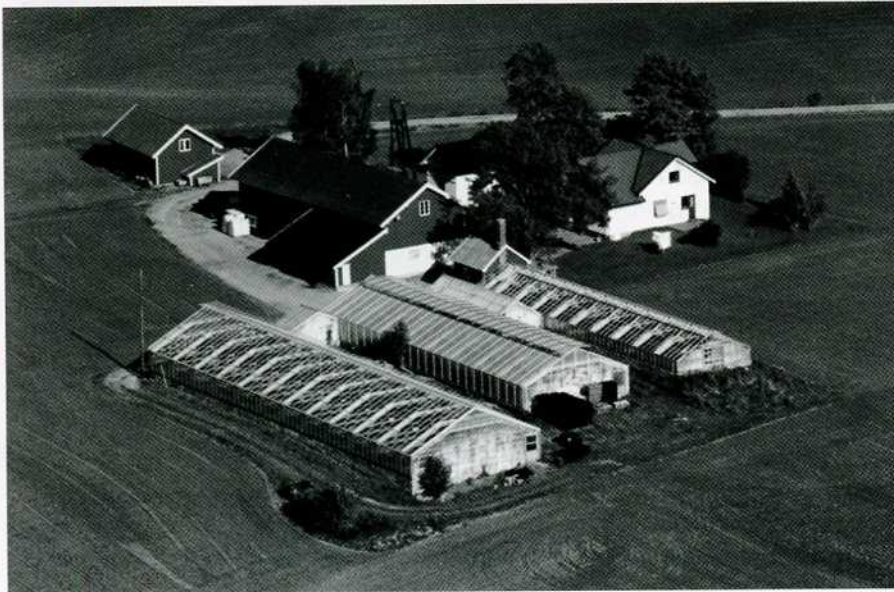
I 1811 kjøpte Mathis Jensen (1780-1861) fra Strømnes vestre halvpart av Øvre Lunde og i 1839 delte han denne vestre halvpart av gården mellom sønnene Gulbrand (f. 1813) og Anders (f. 1816). Disse to delene ble senere bnr 3 og bnr 5.

Bnr 3 Søndre del av vestre halvpart

Denne delen ble solgt til Anders Mathisen i 1839.

Anders, (1816-1890), giftet seg samme året med Anne Simensdtr. Snoppestad, (1816-1910). Anne døde på Brenne. De fikk barna:

1. Mathis, (1840-1922), gift i 1862 med Lovise Mathisdtr. fra Hasleødegård (1842-1938). De bodde senere på Haugeneset.
2. Anne Sofie, (1844-1845).
3. Simen, (1846-1852).
4. Christian, f. 1849, gift i 1874 med Oline Mari Andersdtr.

Flyfoto fra 1994 av gårdsbebyggelsen på bnr. 3.

Eier av bildet:
Helge Lunde

Halvorsrød. Christian overtok senere bnr 1.

5. Johanne, f.1851.

6. Simen, (1854-1943), gift 1885 med Oline Olsdtr. Brenne (1852 -1924).

Anders selger i 1861 gården ut av slekta etter å ha eid den i 22 år og flytter over til bnr. 5. I 1861 kjøpte enken Anne Arnesdtr. Belsby hele vestre del av brødrene Anders og Gulbrand Mathisen. Hun dør i 1864 og sønnen Hans Sandersen overtar og står som selveier i 1865. Han fikk skjøte på gården først i 1872 og allerede i 1875 selger han gården og flytter til Onsøy.

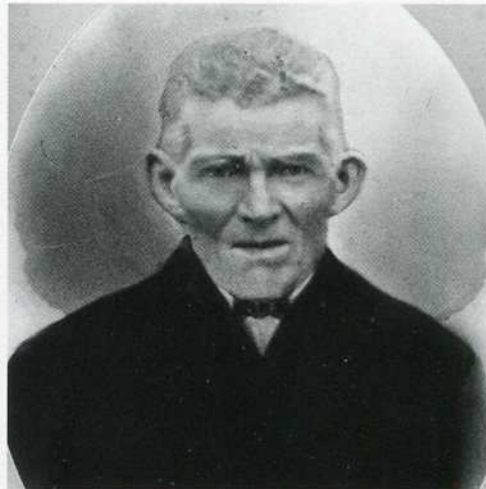
Hans Sandersen, f. 1831, giftet seg 1857 med Grethe Eriksdtr. Basken f. 1839. Deres barn var:

1. Anne Maria, f. 1857.
2. Andrine Bolette, f. 1860.
3. Sander, f. 1862.
4. Erik, f. 1864.
5. Ole Christian, f. 1866.
6. Arta, f. 1869.
7. Hans Georg, f. 1870.
8. Elise Augusta, f. 1873.

Alle barna var født på Lunde.

Anders Mathisen (1851-1921), som var sønn av eieren av bnr 1 Mathis Amundsen (og tilfeldigvis navnebror med tidligere eier), kjøpte i 1875 bnr 3, søndre del av den vestre halvpart av gnr 11 på auksjon av Hans Sandersen for 1100 spesidaler.

En vet ikke når husene ble flyttet vest på jordene og blir Vest-Lunde. Men det første huset fikk sopp og måtte rives. Nytt våningshus ble bygd i perioden 1894-1900 og ny

Anders Mathisen Lunde, eier av bnr 3 i perioden 1875-1915.

Eier av bildet: Ellen Bjørnstad

låve med fjøs ble bygd i 1914.

Anders Mathisen giftet seg 20 år gammel i 1871 med Ellen Marie

"Lørdags-Ellen" Ellen Marie Olsdtr. Lunde, gift med Anders Mathisen Lunde.

Eier av bildet: Ellen Bjørnstad
Østfold fylkes billedarkiv

Ole Martin Andersen og Josefine Marie Lunde med barna. Foran fra v.: Olaug Juliane, Josefine Marie, Ole Martin og Hjørdis Otilie. Bak fra v.: Margit Elise, Johan, Knut, Anders, Jørgen Arthur og Ingeborg Margrethe. Bildet er tatt i 1950.

Eier av bildet:
Finn Vestby

Olsdatter fra Stubberud (1837-1923). Ellen hadde fra før en sønn utenom ekteskap med Ole Larsen Knatterød.

Anders adopterte hennes sønn Lars (f. 1864). Han flytter til Kristiania i 1882.

Selv fikk de to barn sammen:

1. Augusta Elise (1876-1948), gift 1899 med Marius Iversen Hasleødegård.
2. Ole Martin (1878-1963), gift 1907 med Josefine Marie Johansdtr. Åsen fra Brønntorpåsen i Os. Josefines foreldre var Johan Andreassen Åsen og Maren Oline Eriksdtr. Ellen ble kalt for "Lørdags-Ellen". Hver lørdag dro hun nemlig til "byen" (Sarpsborg) med robåt eller med Krabben. Hun påtok seg handleoppdrag for hele nabolaget - uten huskelapp. Det fortelles at hun hadde så god hukommelse at hun husket hva alle skulle ha og

ga vekslepenger tilbake "på øret".

Ole Martin Andersen og Josefine Marie Johansdtr Åsen (1883-1971) fikk barna:

1. Jørgen Arthur (1907-1984), gift i 1930 med Valborg Antonsdtr. Morthaugen (1911-1994).
2. Margit Elise (1909-2004), gift i 1933 med Andreas Ovesen Vestby fra Hafslundsøy (1908-1989).
3. Hjørdis Otilie (1911-1988), gift i 1930 med Ove Olsen Brenne (1905-1963).
4. Ingeborg Margrethe, f. 1914, gift i 1935 med Kristian Øivind Karlsen Lunde (1910-1985).
5. Anders (1917-1999), gift i 1951 med Grethe Berger, Idd.
6. Johan, f. 1919, gift i 1945 med Ingrid Adele Brevik, f. 1925.
7. Olaug Juliane, f. 1923, gift i 1943 med Rune Karlsen, f. 1921.
8. Knut (1926-2004), gift med

Gudrun Nilsen.

Ole Martin overtok gården i 1915 for 7000 kroner. Han arbeidet hele livet i Opsund-lensa ved siden av å drive gården.

Jørgen Arthur overtok gården våren 1944. Han og Valborg fikk barna:

1. Helge, f. 1930, gift i 1964 med Turid Langseter, f. 1943 på Langseter i Trøgstad, datter av Sverre Langseter, f. 1918 og Kari Lundestad, f. 1920.
2. Marit, f. 1940, gift med Sigmund Aasgaard fra Aremark, f. 1940.
3. Leif (1946-1985), gift med Laila Bråtenes, f. 1945.

Jørgen Arthur arbeidet liksom sin far i Opsund-lensa og hadde også jobb på damanlegget i Sarpefossen ved siden av gårdsdriften.

Helge overtok gården etter faren i 1962. Helge og Turid har barna:

1. Anne-Ragnhild, f. 1964, gift i 1985 med Øystein de Presno, f. 1964.
2. Gjermund, f. 1966.
3. Harald, f. 1969, samboer med Torill Smaaberg, f. 1978.

Helge valgte å satse på gartneridrift og bygde i løpet av noen år flere drivhus på gården. Her dyrket han tomater og blomster, først julegleder, senere begonia og julestjerner. Våningshuset gjennomgikk en større restaurering i 1978.

Harald og Torill overtok gården i 2003. De har et barn:

*Eiere av bnr. 3 i perioden 1962-2003.
Helge og Turid Lunde med barna Anne-
Ragnhild, Gjermund og Harald.*

Eier av bildet: Helge Lunde

Håkon, f. 2004.

Harald har fra tidligere datteren Viktoria Andreassen Lunde, f. 2002.

Etter at Haugeneset, gnr 10, bnr 3, ble lagt ut for salg i 1978, gjorde Landbruksdepartementet sin forkjøpsrett gjeldende og la bruket til nabobruket gnr 11 bnr 3 som tilleggsjord. (Ca. 40 daa dyrket mark og 10 daa beitemark). Overdragelsen ble gjort mulig ved at landbruksmyndighetene gjorde gården Haugeneset odelsfri som en av de første gårdene i Norge. Varteig kommune hadde før salget regulert inn et offentlig friareal nedenfor Haugeneset ved Glomma.

Bnr. 4 Sagbråten

Anders Mathisen (1816-1890) fra bnr 5, kjøper i 1875 bnr 4 Sag-

Flyfoto av Sagbråten sett mot nordvest. Eier av bildet: Arne Ivar Hansen

bråten av Hans Sandersen på bnr 3 og flytter til Sagbråten. Anders giftet seg i 1839 med Anne Simensdtr. Snoppestad.

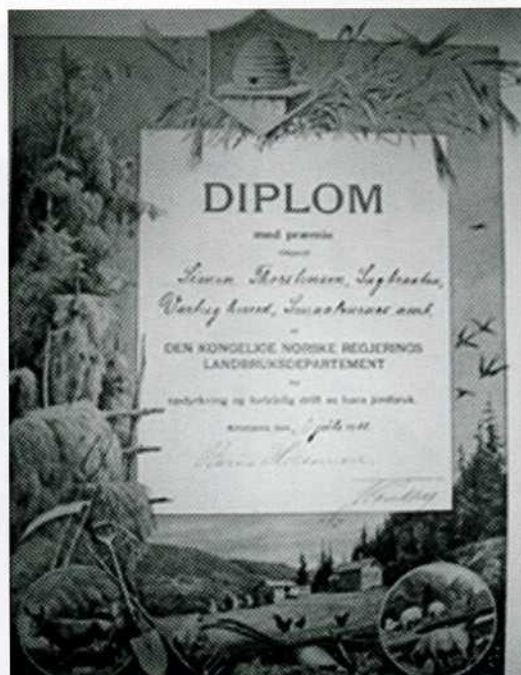
Hans yngste sønn Simen Andersen overtar Sagbråten etter faren og blir selveier i 1885. Faren Anders Mathisen dør på Sagbråten i 1890. Simen Andersen, (1854-1945), ble gift 1885 med Oline Olsdtr. Brenne (1852-1924).

Simen selger gården i 1895 til Simen Torstensen fra Snoppestad og flytter til Brenne sammen med kona Oline og sin mor Anne Simensdtr.

Simen Torstensen, f. 1848, giftet seg i 1882 med Kristine Olsdtr., f. 1844 fra Lille Bø.

Simen og Kristine var barnløse. Kristines bror Peder Olsen, Lille Bø, f. 1839 på Brenne var gift med Karen Johanne Larsdtr. Askim, f. 1848 i Hobøl. De fikk 7 barn og den yngste var datteren Gunda Julie, f. 1888.

Gunda Julie Pedersdtr, (1888-1969), giftet seg i 1925 med Anton Andreassen Haugård, (1864-1950),

I 1911 fikk Simen Torstensen Sagbråten (f. 1848), tildelt dette diplom "for opdyrkning og fortrinlig drift av hans jordbruk". Eier av diplommet: Arve Bø

Fra Sagbråten ca 1960. Til v.: Gunda Julie Pedersdtr. Haugård (1888-1969) og hennes eldste søster Lava Emilie (1870-1962) avbildet foran bryggerhuset på Sagbråten.

Eier av bildet: Arne Ivar Hansen

født på Østby i Os. Anton var sønn av Andreas Olsen Østby og Elen Andersdtr.

Gunda Julie tok på seg å hjelpe sin tante og onkel på deres gamle dager og derfor fikk hun gården som gave av Simen og Kristine ca. 1921.

Gunda Julie og Anton fikk en dat-

"Gamlestua" og "Nystua" på Sagbråten ved siden av hverandre i 1954. Eier av bildet: Arne Ivar Hansen

ter, Kristine Signora (1925-1926).

Gunda Julies nevø Johannes Evensen, f. 1903 på Lille Bø (sønn til Gundas eldre bror Even Pedersen, Lille Bø, f. 1878, og pike Hilda Emilie Johannessen fra Biri, f. 1877).

Johannes, gift med Martha, fikk gården som gave av enken Gunda Julie ca. 1968 som takk for at Johannes hadde hjulpet henne med bygging av nytt hus.

Johannes og Martha Evensen hadde ingen barn og i 1972 ble gården solgt til Johannes' søskenbarn Arve Bø, f. 1922, sønn av Arne Pedersen Bø, f. 1884 og Synnøve Loen, f. 1891.

Arve giftet seg i 1946 med Elsa Eriksen, f. 1926, datter av Thoralf Eriksen (1899-1984) og Elinga Haldora Hansen (1902-1999).

De har barna:

1. Arild Tormod Bøe, f. 1947, gift med Anne Borgny Håland, f. 1951.
2. Vidar Bøe, f. 1949, gift med Kjersti Lande, f. 1953.
3. Rolf Erling Bøe, f. 1953.

"Gamlestua" på Sagbråten, som var en liten stue av laftet tømmer, ble bygd ca 1875. I 1953 satte Gunda i gang med å bygge nytt våningshus tett inntil vestveggen på "gamlestua".

I 1954 ble "gamlestua" tatt ned og flyttet 100 meter nord for tunet og

bygd opp igjen der. Det måtte legges to nye stokker nederst i sydveggen, ellers var trevirket like fint. Denne stua med tomt ble gitt som gave fra Gunda til hennes slektning Arne Ivar Hansen i 1962. Våningshuset ble restaurert i 1984 og i 2005. Låven med fjøs ble bygd i 1911.

Arild Tormod Bø overtok Sagbråten som gave fra foreldrene i 2003.

Arild Tormod Bø og Anne Borgny Håland har barna:

1. Anette, f. 1974, gift med Pål Fjeldberg.
2. Susanna, f. 1976, gift 2004 med Karl Fredrik Skatt fra Sverige.
3. Lars Arve, f. 1979.
4. Katrine, f. 1981.

Susanna og Karl Fredrik Skatt kjøpte Sagbråten i 2003. De har sønnen Emil, f. 2003.

Bnr. 5 Nordre del av vestre halvpart

Mathis Jensens eldste sønn Gulbrand, (f.1813), hadde fått kjøpt denne halvpart av farsgården i 1839 for 300 spesidaler.

Gulbrand giftet seg med Rebekka Eriksdtr. Glenne, Skiptvedt, (1818-1895).

Deres barn var:

1. Inger Marie (1839-1927), gift i 1863 med Anton Andersen Skofteby, f. 1839 på Jelsnes Nordre.
2. Erik (1843-1912), gift i 1866 med Andrine Samuelsen Lunde, f. 1845. De bodde senere på Blakkestad i Tune.
3. Karin, f. 1845.

4. Anne, f. 1848.

5. Anne Marie, f. 1853, gift med Niels Hansen Vestgård, f. 1853.

6. Karen, f.1855, gift i 1867 med Johan August Andersen, Soli.

7. Marie (1856-1918), gift 1. gang i 1878 med Johannes Eriksen Kultorp (1857-1890). Gift 2. gang i 1907 med Peder Hendriksen (1857-1938) fra Knatterødplass. Bor da på Vestgård.

8. Mathis, f. 1858.

9. Grete, f. 1860.

Ingen av barna overtar og Gulbrand selger bnr 5, samtidig med at broren selger bnr 3 ut av slekta i 1861, til Anne Arnesdtr. Belsby for 2200 spesidaler. Hun døde i 1863. Begge brødrene bor her i 1865, Gulbrand som husmann.

Christian Andersen kjøper gården i 1870 av Anne Arnesdtr.s arvinger, men selger den allerede i 1875 til brorens sønn Simen Mathisen (1862-1951) for 1090 spesidaler. (Simen er sønn til Mathis og barnebarnet til Anders Mathisen som hadde bnr 3). Simen er da bare 13 år, så det er vel faren Mathis som driver gården. Mathis flyttet til Haugeneset ca 1895.

Simen Mathisen Lunde (1862-1951), gift i 1888 med Ellen Marie Pedersdtr. Galteryggen (i dag Skaulund) 1859-1935. Deres barn:

1. Peder (1888-1965), gift i 1915 med Emma Sofie Johansdtr. fra Kultorp, 1890-1986.
2. Marius (1889-1979), gift i 1916 med Marie Johansdtr. Grythe, 1892-1986.

Arnt og Karoline Lunde med barna.
 Foran fra v.: Berit Louise, Karoline, Arnt og Else Margrethe.
 Bak fra v.: Inger Marie, Ragnvald, Arne, Sigmund og Ruth Alfhild.
 Bildet er tatt i 1949.

Eier av bildet: Sigmund Lunde

3. Arnt (1894-1965), gift i 1921 med Karoline Rikardsdr. Snoppestad, 1895-1993.

4. Sigurd (1898-1964), gift i 1922 med Emma Dorthea Edvardsdr. Årbu, 1896-1963.

5. Einar (1900-1933), gift i 1924 med Astrid Mariusdr. Hasleødegård, 1901-1991.

6. Anton (1903-1986), gift i 1949 med Rigemor Larsen, Oslo 1916-1989.

Sønnen Arnt overtok gården etter sin far i 1937. Arnt arbeidet i Glennetangen lense ved siden av gårdsdriften.

Arnt Simensen Lunde (1894-1965), gift i 1921 med Karoline Rikardsdr. Snoppestad, f. 1895 (senere kalt: "Lina Lønne"). Deres barn:

1. Sigmund, f. 1922, gift i 1953 med Solveig Næss, f. 1925 fra Skedsmo. Hun er datter av Sigurd Alfred Næss (1883-1959) og Emma Borghild Asak (1891-1966), Skedsmo.

2. Inger Marie, f. 1924, gift med Peder Bø Hauger (1916-1990).

3. Else Margrethe (1926-1963), gift med Ansten Langvold (1920-1987).

4. Ragnvald, f. 1927, gift med Dagny Kokkim, f. 1930.

5. Arne, f. 1930, gift med Mina Synnøve Andersrød, f. 1929.

6. Berit Louise, f. 1933, gift med Jens Kristian Nordby, f. 1929, fra Nannestad.

7. Ruth Alfhild, f. 1935, gift 1. gang med Kjell Oddvar Bergli (1931-1969) og 2. gang med Ole Kristian Nordby, f. 1938.

Våningshuset på gården er gammelt og det ble restaurert i 1908 og i 1949. Låve med fjøs og vognskjul ble bygd nytt i 1921. Det gamle fjøset ble revet og det ble bygd nytt i 1979. Ny kårbygning ble bygd i 1963 og enda en ny kårbolig i 1980.

Sigmund overtok gården etter faren i 1965.

Sigmund og kona hadde i perioden 1953-1983 startet opp og drevet Fagerli Sykehjem i Holter i Nannestad. I starten hadde hjemmet 24 pasienter og på det største var det 74 pasienter der.

Deres barn er:

1. Arnfinn, f. 1954, gift med Britt Nora

Røsæg, f. 1954 i Rolsvøy, datter av Helge Røsæg,

f. 1924 og Karin Marie Rød, f. 1927.

2. Elisabeth, f. 1956, gift med Roar Winge, f. 1954.

3. Marianne, f. 1957, gift med Magne Eiliv Magerøy, f. 1956.

4. Øyvind, f. 1961, gift med Birgit Karine Kvinge Hansen, f. 1965.

I 1974 overdro Sigmund gården til sine fire barn, og i 1986 overtok Arnfinn gården alene. Arnfinn og Britt Nora har barna:

1. Kjell Andre, f. 1976, gift 1999 med Anne Elisabeth Hansen, f. 1975.

2. Kenneth, f. 1977, gift 2001 med Ingrid Sikkeland, f. 1981.

3. Hege, f. 1982, samboer med Morten Stang Sørum, f. 1982, Son.

Kjell Andre overtok gården fra sin far Arnfinn i 2005. Kjell Andre, f. 1976 og Anne Elisabeth Hansen, f. 1975 har barna:

Bryllupsfeiring på bnr 5 den 11. august 1945. Eldste datter på gården, Inger Marie (f. 1924) gifter seg med Peder Bø Hauger (f. 1916).

Eier av bildet: Geir Bø

1. Marthe Elise, f. 2000.

2. Karoline, f. 2003.

3. Camilla, f. 2004.

Bnr 6 Dyrendronhytta (også kalt "Dydronhytta")

Beliggende øst for Moene

Anders Hendriksens svigersønn Svend Anton Christiansen kjøpte en parsell av Øvre Lunde, gnr 11, bnr 5 i 1872. Denne parsellen blir bnr 6. Ved folketellingen i 1875 står han oppført som skredder og jordeier. Han døde i 1879 på Lunde. Kona Anne døde i 1884 på Dyrendronhytta. De hadde barna:

1. Kristian Severin, f. 1869 i Tune.

2. August, f. 1872 i Varteig.

3. Inga Helene, f. 1875 i Varteig. Hun bodde på Kinndalen da hun ble konfirmert i 1890.

Dyrendronhytta ble også kalt for "Rølpehytta" og Svend Anton Chris-

Bnr 7 "Den røde stua" slik den så ut før den ble revet i 1960. Eier av bildet: Sigmund Lunde

tiansen fikk tilnavnet "Rølpesen".

Bnr 7 "Den røde stua"

I 1885 solgte Anders Mathisen på Vest-Lunde en parsell på 2 skilling fra bnr 3 til Julius Hansen. Til parsellen hørte "den gamle gaards-plass med en gammel paastaaende Vaaningsbygning". Dette er det

gamle våningshuset på bnr 3 før gårdsbygningene ble flyttet lengre vest mot Glomma til der hvor Vest-Lunde ligger i dag. Parsellen får bnr 7. Bnr 7 ble senere lagt til bnr 5.

På 1960-tallet prøvde Sigmund Lunde, som da var eier, å flytte "den gamle, røde stua". Men den var for dårlig og måtte rives. Sydveggen sto direkte på jordbakken og raste ned under flytteforsøket. Han bygde et nytt bolighus i nesten samme stilen på samme sted, men litt lengre fra

veien i 1963.

Den gamle, røde stua var trolig mer enn 250 år gammel og hadde også en fortid som ølstue. I kjøkkenet sto en grue midt på gulvet og under gamle, brede og økseteljede gulvbord lå det et steingulv av flate steiner.

Bnr 5: Fra v. Hege, Arnfinn, Britt Nora, Kenneth og Kjell Andre Lunde

På kollen østafør stua ligger en fredet gravhaug.

**Bnr. 8 Nordre Lundelena
(Christenhytta)**

Christen Amundsen, f. 1819, fra øvre Lunde bodde her fra ca 1860. I 1865 sådde han 1/2 tønne havre, satte 3 tønner poteter og hadde 1 ku på plassen. Av yrke var han hjulmaker.

Han fikk fire barn med Elen Gundersdtr. Minge, f. 1819, før de giftet seg i 1858. Deres barn var:

1. Oline, f. 1845
2. Christian, f. 1849
3. Anina, f. 1852. Utflyttet til Kristiania i 1866.
4. Karoline, f. 1858
5. Ole, f. 1860
6. Marthe Marie, f. 1863

Ved folketellingen i 1865 står han

som leilending og lensearbeider og ved tellingen i 1875 er han registrert som jordeier og "hjulmager". Christen ble enkemann da kona Elen døde i 1892. Han og broren Mathis bodde sammen her i 1900. Christen døde i 1907.

Den nesten forsvunne plassen går i dag under navnet "Christenhytta" etter Christen Amundsen. Vi vet ingen andre som bodde på "Christenhytta".

Jorda ble dyrket noen år av eieren av nabogården Gunnar Lunde og senere av Anders Sælid. Dette opphørte og jorda er i dag tilvokst med skog. Bare restene av en grunnmur til en kjeller er tilbake.

Plassen ble lagt under Lundeberget, gnr 12, bnr 13 som i dag eies av Stian Fredriksen. Han kjøpte bruket i 2002.

*Spesialforretningen for
babyutstyr på Hafslundsøy*

Baby Dreams

Nordbyveien 148
1734 Hafslundsøy

Telefon 69 15 10 65
www.babydreams.no

**HISTORIEN gjentar seg, VARTINGENE
kjøper bil hos**

Brennes Auto

Klokkergårdveien 9, 1711 Sarpsborg

Tlf. 69 16 17 00

www.brennesauto.no

DnB NOR

**- Banken for
Vartinger flest!**

*Velkommen til en hyggelig
bankprat, sier syklister og
kunderådgiver Odd Brenne*

Om nisser, fattigfolk og forbudt moro

ved Øistein Bøe

Det kan være interessant lesning å bla i gamle aviser. 14. januar 1938 hadde Sarpsborg Arbeiderblad et lengre intervju med Lovise Lunde. Hun var da 96 år, og må ha vært en stor personlighet.

I intervjuet forteller hun om nisser både på Hasle og Lunde, hun beretter om fattigfolk på legd, om omgangsskole og om dansemoro på Nordbytangen som hun egentlig hadde forbud mot å delta på. Forhold som kan virke fjerne - men som ikke er lenger unna enn at mange sikkert fortsatt husker Lovise i den røde stua på Lunde.

Forleden var det en velvillig sjel som gav oss et vink om at det bodde en kone i Varteig som blev 95 år i januar. Det er jo en høist respektabel alder, så vi reiste op for å hilse på den gamle.

Det viste sig at hun holdt til i en hyggelig liten lavloftet stue på Lunde sammen med sin over 70 år gamle sønn, Simen Mathisen Lunde. Den gamle var alene da vi kom og hadde nok ligget og tatt sig en eftermiddagslur, men hun var straks i full vigør og tok hjertelig imot oss.

- Ånei, ånei, er det presten som er ute og går. Det var da hyggelig! hilste hun.
- Dessverre - det er ikke så fint besøk De får i dag, sa vi. Det er bare en bladsmører fra Sarpsborg som er ute og reker. Det er jo så at De er 95 år snart.
- 95? Nei, jeg er født i 1842 og det skulle da visst bli seks og halvfems (96) etter gammel regning. Vi lot oss ikke avskrekke av det ujevne tallet idet vi straks var på det rene med at 96 var bedre enn 95. Den omstendighet at hun aldri hadde vært omtalt i avisen, og at

hun så frisk og opvakt ut, gjorde at vi trøstig slo oss ned på den tilbudte stolen og forberedte oss på et interessant bekjentskap. Og vi blev ikke skuffet.

En ekte varting

Lovise Mathisen Hasle-Ødegård fyller 96 år lørdag 15. januar og er sikkert den eldste kvinne i bygda. Far hennes var fra Brenne i Varteig, gårdbruker Mathis Evensen. Mor hennes var også fra Varteig og het Marthe Andersdatter Vestgård fra gården av samme efternavn. Lovise er både døpt, konfirmert og viet i Varteig og har bodd der all sin tid, bortsett fra en kort periode i Eidsberg. I 20-årsalderen blev hun gift med Mathis Andersen Lunde fra Lunde i Varteig. Mannen drev som småbruker og tømmerfløter inntil han vandret bort. De hadde 5 barn sammen, hvorav 3 lever. Det er sønnen Simen Lunde og de to døtrene enkefru Marta Marie Lundsrud i Eidsberg og Andrine Elise Andersen, Årum i Borge. Etter mannens død har Lovise bodd hos slektninger i Varteig. Nu bor hun hos Arnt Lunde og har

Lovise Mathisdatter Lunde var tydelig en både vital og morsom dame, som i en alder av 96 år lot seg intervjue i SA.

Eier av bildet: Ellen Bjørnstad

slått sig til ro der.

- Nu har jeg hvetebraødsdagene, sier hun som uttrykk for hvor godt hun liker sig. - Nå har jeg fått alderspensjon også - og alle sammen her steller så godt med mig.

Skole og konfirmasjon

- Hvordan var skolegangen i Deres tid? spør vi henne.

- Først gikk vi på omgangsskole. Sønn til gamle kløkker'n, Iver Olsen, var lærer, og skole blev det holdt på gårdene fra Kingsrød til Kildal (antakelig Kinndalen). Skolen varte gjerne en ukes tid om

vinteren på hver gård. Det hendte nok av og til at guttene sprang opp på bordet og vilde styre litt med. Det likte ikke han Iver. Så fikk vi fast skole på Brunsby.

- Husker De noe fra konfirmasjonen?

- Ja, Varteig lå under Tune den gang. Presten het Vogt. Vi blev stillet opp på kirkegulvet eftersom vi var flinke til, og jeg var nr. 3. Det var dårlige veier i bygda den gang. Derfor brukte alle å ride når de skulde til kirken. Kvinnfolka hadde damesadler. Det var mange hester ved kirken den gang, og da karene skulde hjemover, var det ofte en kappridning uten like.

Folk var fattige

- Hva bestilte de etter konfirmasjonen?

- Det var å gå hjemme på gården hos far og mor, det. Det var nok å gjøre, skjønt vi hadde ingen storgård: 2 hester og gjerne et føll, 4 kuer og noen ungfø.

- Var det godt for utkomme den gang?

- Nei, du verden! Folk flest levde fattigslig og smått, tarvelig og elendig på alle måter. De som har hjelp nå, lever så det er svære ting i forhold til levemåten da jeg var ung. De fattige gikk på legd fra gård til gård. Jeg husker vi hadde to legdefolk etter hverandre. Det var et ektepar. Først kom kona, og da hu hadde flytt, kom mannen. De hadde det ikke godt, stakker.

Dans på Nordbytangen

- Men ungdommen moret sig vel

den gangen også?

- Ja, det var ofte "bæll" på Nordbytangen. Der holdt gjerne ungdommen til. Her var det trekkspillmusikk og dans. Det var Skarpnord på Hafslundsøya som var spellmann. Vi fikk ikke lov til å gå dit vi "tøsungene", men vi lurte oss da avsted iblandt allikevel.

Byturer til Sarpsborg

- Dere var vel også i byen av og til?

- Ja, jeg "huser" godt Årslandstøsene, som vi kaldte dem. I Årslandsgården spiste vi, og der var det svært til matstell. Det bodde også en vi kaldte for gamle Bjørnstad'n like ved der, en som lånte ut penger til blodige renter. Ja, han ribba mange, han. Når vi kjørte isen opover Glomma om vinteren, gikk det gjerne hvast hjemover. En av brødrene mine kjørte bort hesten sin på en slik bytur engang. Hesten gikk gjennom isen og druknet. Bror min klarte sig, men en gammel mann som vi kalte "Støper'n" blev borte. Han bodde på Sulusnes og levde av å støpe strykejern og andre ting for folk.

- Hadde De flere søsken?

- Ja, det var 3 gutter og 2 jenter av oss. Alle de andre er døde. En av guttene døde i Amerika.

Da hun løp etter nissen

- De har vel oplevd meget i Deres tid? sier vi.

- Ja, hun medgir det, men vil nødig fortelle noe særlig for ikke å "skrøne". Men da vi spør om hun har sett nissen, kan hun ikke dy sig.

- Ja, det har jeg redelig gjort au det. Jeg fór enda etter'n og vilde ha tak i'n. Jeg trodde det var guttungen på går'n, skal jeg si dere. Jeg fløi etter'n helt inn i fjøsskåren (gangen), men her blei'n plutselig borte for mig. - Da jeg kom inn, satt gutten på fanget til mor si og hadde ikke vært ute av døra!

Han Mathis, mannen min, fikk tak i buksebaken til nissen engang da han skulde gå utfor høistabben (høiskåning i låven). Først trodde'n det var vi kvinnfolka som holdt spell me'n, men vi var jo i fjøset og melka dyra. Da han fikk se oss, forstod han jo hvem han hadde tatt i. På Hasle merket tøsene flere enn en gang at nissen gikk tvers over senga deres!

- De tror altså på nissen?

- Ja, jeg tror sikkert det var nisse i Varteig før i tiden. - Jeg hørte også at noen den gang fortalte om en mann som vilde flytte fra nissen, og den episoden kan jeg godt fortelle, sier Lovise med en liten latter.

Jo, det var slik at mannen var blitt redd for nissen. Han tålte'n ikke. Så kjøpte han sig en annen gård og tok på å flytte for å få fred for nissen. En dag som han var på vei med et høllass, traff han en gammel kjenning.

- Å ska du hen? sa kjenningen til ham som satt på hølisset.

- Jeg holder på å fløtta. Jeg får ikke fred for nissen, ser du.

- Ska du fløtta?

Da spretter det op en liten fyr bakerst på hølisset og roper (fin og grann i målet):

- Ja, nu flytter vi.

Det var nissen.

Denne lille stubben forteller Lovise så godt at alle de som etterhvert har samlet sig i stua, slår ut i en befriende latter.

Vi forsøker å få den gamle på gli igjen, men det lykkes ikke å finne noe som setter hennes erindrings-evne i sving. Samtalen har gått lett og kvikt hele tiden, og vi må beundre den gamle hvor lett hun følger med.

Likte å gå til doktoren - fordi han var hyggelig

Vi spør om hun har hatt god helse.

- Å, det har hendt jeg har vært syk også, sier hun. Jeg var plaget av ryggverk en tid, men den gikk vekk igjen. Jeg har da vært hos doktoren også. Da jeg reiste til byen, stakk jeg ofte innom doktor Jensen. Det var ikke fordi jeg var så syk, men jeg synes det var så moro å prate med ham. Det er en snild og god mann det! Når han er opover her, ser han bestandig innom til mig.

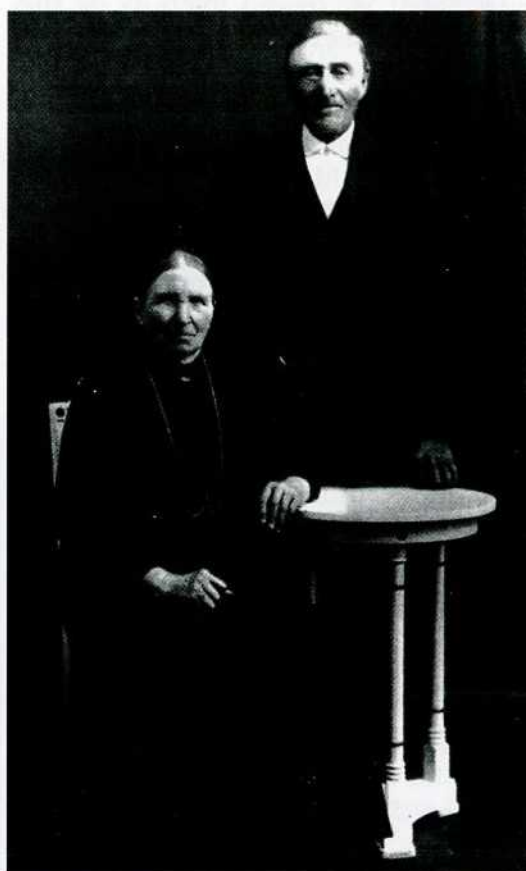
Leser i en bibel som er 100 år gammel

Lovise hører svært godt, så man bør ikke snakke høyt til henne. Hun ser heller ikke så dårlig. Hun leser hver dag i Bibelen, og det er en sjelden Bibel hun har. Den er over 100 år gammel, idet den er trykt i Christiania i 1836. Når hun bruker et par briller som hun har fått av noen slektninger, og leser i Bibelen som har meget stor skrift, går det visst fint.

- Jeg er glad i den boka, sier hun. Den kjenner jeg så godt. Den har

jeg lest sammen med mor i. Men det er en som har tinget på den og skal få den etter at jeg er død. Det er Ole Brunsby i Fredrikstad. Foran i Bibelen har Brunsby skrevet at den har tilhørt hans foreldre. Det har nok vært en meget benyttet bok.

Mens vi sitter og snakker frem og tilbake om forskjellige ting, kommer Lovise med en erindring til.

Ekteparet Lovise og Mathis Lunde. De giftet seg 2. mai 1862. I forbindelse med diamantbryllupet i 1922 fortalte Mathis til avisa Glommen at det kostet tre daler til presten og en mark til klokkeren å bli viet. I tillegg ofret hele brudelyden den gang.

Eier av bildet: Ellen Bjørnstad

Da hun holdt på å drukne

Det var en gang de var ute på Glomma og seilte, Mathis, Lovise og noen av barna. Båten var fulllastet med redskap. Lovise bad mannen kjøre forsiktig, men han brydde sig ikke om det. Han var så kjent, så kjent.

- Men allikevel gikk det galt, sier hun. Vi skrenset innpå noe, båten krenget over og tok vann - og vi sank. Det var like ved Munkøya.
- Men heldigvis sank båten ikke dypt. Det lå et skjær midt ute i vannet som tok imot. Det kom en mann roende akkurat i det samme, og han fisket oss op alle sammen. Men det rare var at han som reddet oss, han druknet selv like etterpå.

Vartinger blir fremmede for henne

- De, som har bodd her i Varteig så lenge, er vel godt kjent i bygda, sier vi tilslutt.

- Nei, vartingene blir fremmede for mig nå, sier hun. Det er ikke så mange av dem jeg kjenner. Slik går det når en blir gammel - en kan ikke komme ut og følge med lenger. Men en får være fornøid allikevel når en kan rusle oppe hver dag og ha helsa.

Ja, så må vi ta farvel med den gamle. Vi tør ikke plage henne lenger.

Det står bare igjen å tilføie at Lovise fremdeles steller sig selv, lager sin mat og holder sine ting i den beste orden. Det ser ikke ut til at årene tynger henne.

Vi gratulerer henne med morgendagen og ønsker henne en stille og

god livsaften.

SA-artikkelen fra 1938 var skrevet av signaturen Kar-wer, hvilket var journalist Karsten Werner.

Lovise Mathisdatter var født på Hasleødegård 16. januar 1842, som nest yngst i en søskenflokk på fem. Foreldrene var Marthe Andersdatter - født på Vestgård i 1803 - og Mathis Evensen - født på Brenne året før. Marthe og Mathis var for øvrig de siste som eide Hasleødegård samlet. Sønnene Iver og Anders delte gården senere mellom seg.

Men vi skal tilbake til Lovise. Hun giftet seg 2. mai i 1862 med Mathis Andersen Lunde, født 5. november 1840. Far til Mathis hadde i 1839 kjøpt Lunde, gårdsnummer 3011, bruksnummer 3.

Mathis står som selveier på Lunde bruksnummer 5 ved folketellingene både i 1865 og 1875, men skjøtet har ikke vært tinglyst. Derimot finnes tinglysningsdokumentene når Simen - eldste sønn til Lovise og Mathis - bare 13 år gammel overtar gården av sin onkel Christian i 1875. På grunn av sin unge alder ble imidlertid gården drevet av foreldrene. Lovise og Mathis flyttet senere til Haugeneset. Derfor er Lovise kanskje minst like godt kjent under navnet Lovise Haugeneset, selv om hun i avisintervjuet blir omtalt som Lovise Hasle-Ødegård.

Mathis døde for øvrig på Haugeneset 20. juni i 1922 og Lovise flyttet til sønnen på Lunde. Der døde

hun 3. mai 1938.

I dag er det Lovises tipptippoldebarn Kjell André Lunde som driver gården.

Lovise og Mathis hadde barna Simen (født 22. mai 1862), Marthe

Marie (17. august 1866), Anton (25. februar 1870), Andrine Elise (15. mars 1873 - dør tre år gammel), Andrine Elise (20. juli 1876) og Johanne (26. februar 1886).

Øya's Klippotek

Telefon 69 15 44 00

SKOBUTIKKEN I SARPSBORG

KJEMPEUTVALG FOR BARN - DAME - HERRE
RIMELIGE PRISER OG RIKTIGE MOTER

JONEID SKO A/S

ST.MARIEGT. 51 1706 SARPSBORG
TLF. 69 15 32 51

MUSIKKVERKET BORG PLATEBAR AS

STORBYEN, SARPSBORG

Tlf. 69 15 54 02

70 år siden Inga fikk sin bauta

av Øistein Bøe

I år er det 70 år siden bautaen over Inga fra Varteig ble reist ved kommunelokalet. Avdukingen er formodentlig det enkeltarrangementet i Varteig som har trukket mest folk. Det var både sivile og militære celebriteter til stede, og deler av stevnet ble også kringkastet.

Sarpsborg Arbeiderblad skrev dagen etter avdukingen at 2000 mennesker var samlet til bygdefesten. Avisa Glommen var mer edruelig i sitt anslag, og mente det måtte ha vært 1400-1500.

Uansett - det var en festdag å leve lenge på. Med start på formiddagen, og med program som varte til ut på tidlig kveld.

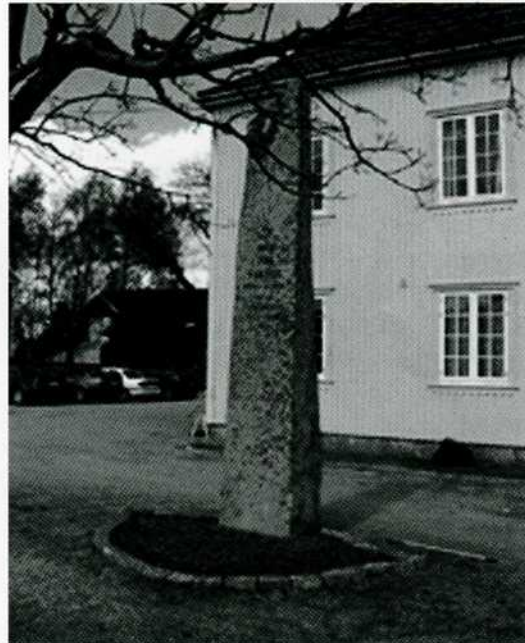
700 års-markering

Avdukingen av bautaen søndag 25. august 1935 markerte at det var 700 år siden kongsmoren Inga døde. 30 år tidligere hadde Eidsiva Ungdomslag innviet en bauta på Folkenborg - til minne om Håkon Håkonssons fødsel der i 1205. Tanken om en bauta over Inga i Varteig har tydeligvis modnet over tid. Olav Spydevold sto bak en oppfordring i Glommen i 1931 hvor det het seg: "Vartinger! Nu reiser vi Inga - vår kongsmor - en bauta til 700-året for hennes død".

Og slik ble det altså. På nyåret i 1935 var representanter fra kommunen og en rekke foreninger samlet. En arbeidskomité med Ole Hansen Bergby som formann fikk ansvaret for minnesmerket.

Norges storhetstid

Det ble agitert stort i forkant av avdukingen. I Rakkestad Avis 5. aug 1935 leser vi: "Å reise bautaer for Håkon Håkonsson og hans mor Inga fra Varteig er å reise et minnesmerke om Norges storhetstid". Vi skal ikke innlate oss på å si noe om hvorvidt arrangørene var for-

25. august 1935 ble bautaen over Inga fra Varteig avduket, med rundt 1500 mennesker til stede. Foto: Øistein Bøe

beredt på at det skulle komme halvannet tusen mennesker til byggedagen. Men at det kunne bli folkosomt, det var de nok klar over. Derfor het det også i kunngjøringene at "da det er vanskeligere å smøre smørbrød til så mange, blir det kaffe, melk m.v. å få kjøpt. Smørbrød og mat må altså enhver

ta med sig". Dessuten var det satt opp ekstrabusser fra Sarpsborg, med avgang hver hele klokke - og med "retur efter ønske". Det kostet for øvrige 50 øre i inngangspenger til arrangementet - halvparten for barn.

Verne om bautaen

Bautasteinen kom fra Johannes Småbergs eiendom, og var tilvirket av Johan Markussen fra Tune.

Uttaket fra Småberg var ikke tilfeldig, ettersom man mener Ingas farsgård kan ha ligget i dette området. Det spilte også Arnt Bergby på under avdukingen: "Ja, det er intet i veien for at Inga sjøl har hoppet og trådt på denne steinen. Det er vår von og tru at døm som styrer og steller vil verne om bautaen og våre minner".

Bergby hadde for øvrig skrevet prolog til dagen, og den avsluttet han slik:

"La viljen din festna ved minnesmerket,
da går du hugheil og glad til verket.

Kristian Wendelborg - som blant annet har satt musikk til Varteig-sangen - var hovedtaler i 1935.

La minnene lyse frå gamle saga, la kjærleik til ætta og landet ditt loga."

På Varteig bygdemuseums vegne overleverte Bergby minnesmerket til Varteig kommune ved ordfører Peder Mørkeseth.

Gjeve kvinner

Selve avdukingstalen ble holdt av Gunerius Furuholmen:

"Sagaen forteller at hun hadde mange gjeve frender i Borgarsyssel som kaltes Varteiginger eller Varteigs menn. Derav slutter vi at der også her var gjeve kvinner i ætten, ti kun gjeve kvinner kan fostre gjeve menn. Hvem fostret vår histories lysende kongeskikkelse? Var det ikke den gjeve Inga? Vi, som vel tør regne oss som etterkommere av hennes ætt, finner det høvelig at vi omsider reiser et minne for den høireiste kvinne", sa Furuholmen i sin tale:

Taleren avsluttet slik: "Inga fra Varteig! Du er ofte blitt dømt hårdt av vår tid; vi skal ikke felle noen dom. Du blev ikke dronning, men fikk dog en dronnings kall og fostret en av Norges mest lysende kongeskikkelser. Vi hedrer ditt minne og takker for din troskap i kallet!".

Tonsatte Varteig-sangen

Hovedtaler for dagen var komponist Kristian Wendelborg. Det er mannen som i 1920 satte musikk til Nils Tomtes "Varteig-sangen". Mens det under arbeidet med bautaen var kommet innsigelser mot minnesmerket fordi Inga som ugift hadde innlatt seg i et forhold med

kong Håkon Sverressøn, hadde Wendelborg et litt annet syn på det kjærlighetsforholdet som utspant seg i gamle Borg:

"Det sies om Inga at hun var av god ætt. Det kan vi tenke, for den unge staute og meget kunnskapsrike konge - Håkon Sverressønn - søkte nok den utvalgte blant de beste, - det er en stolthet for bygda, sa Wendelborg.

To korps og et kor

Alle tre avisene i Sarpsborg hadde god dekning fra bygdefesten, men Glommen var nok utvilsomt den grundigste. Dagen etter avduknin-gen brukte de halvannen side i hel-format - og de fortsatte med rundt en side også på tirsdagen. Blant annet ble flere av talene brakt i sin helhet.

Men det skjedde mer enn høy-tidelige taler. Blant annet medvir- ket både korpsene Ekko og Klang, samt Varteig blandede kor. De ble ledet av sine respektive dirigenter - Karl Brende, Olaus Brusevold og Hilmar Belsby.

Etter avdukingen av bautaen var det kommunal middag for de inn- budte gjestene. Blant dem både sorenskriver Kiær og lensmann Strømsæther i Tune, politimesteren i Sarpsborg og skolebestyrer Thom- assen - i tillegg til "en hel rekke av bygdas mest kjente personligheter", for å referere Glommen.

Sete blant folket

Det var også militære autoriteter med på arrangementet. Fra 1. divi- sjon i Halden møtte general Mel- huus og stabssjef kaptein Holter-

mann og fra 1. artilleriregiment i Fredrikstad kom oberst Oskar Klingenberg og major Roscher Nilsen med følge.

Av talerne under middagen refere- res blant andre lensmann Strøm- sæther. "La oss samles i ønsket om at landet må samles og bygges i fred. Det er vanskelige tider, men ikke verre enn vanskelighetene kan overvinnnes hvis vi løfter i flokk", sa lensmannen. Hans tale ble etterful- gt av fedrelandssangen og 3 x 3 hurra.

Det manglet heller ikke på takkens ord fra lokalt hold - blant annet fra Arnt Bergby. Han nevnte spesielt general Melhuus "som har tatt sete midt blant folket. Det er egnet til respekt og aktelse for disse folk og for vårt utmerkede militærvesen", sa Bergby.

Egen sang

I løpet av arrangementet framførte for øvrig Arnt Bergby to sanger, ak- kompagnert på orgel av Ivar Bruns- by. Den første sangen var "Fager er lien" med tekst av Nils Tomte og musikk av Olaus Brusevold.

Dessuten var det premiere på en helt ny sang som var laget i an- ledning dagen - nemlig "Inga fra Varteig", med tekst av Bendix Eb- bel og musikk av Kristian Wendel- borg.

Glommen avslutter sitt fyldige re- ferat: "Ole Hansen Bergby avsluttet den helt strålende og begivenhets- rike festdag. Det var en dag som ingen i Varteig vil glemme, og heller ikke alle de andre som var møtt frem".

BYGGKJØP

KNATTERUDFJELLET TRELAST AS

Avd. Ise: tlf. 69 16 18 20
Avd. Slitu: tlf. 69 84 64 00
Avd. Torp: tlf. 69 34 53 80
Avd. Spydeberg: tlf. 69 83 32 80

Norske Planter i Norsk Jord

Fra:

Vestby Planteskole

1734 Hafslundsøy. Tlf : 69 14 92 37
Åpent: Hverdager: 08:30 - 20:00, lørdag: 08:30 - 15:00

INGA 1985 - 2004 Innholdsfortegnelse

EMNEORD	INGA	TITTEL	FORFATTER
Anderson, E.	2003	Emanuel Anderson - et hverdagsmenneske	Ola Bergby
Avis	1994	Eiendommelig ulykke. Sarpen 24.08.1904	
	1994	Uheldig Varteiglensmann. Sarpen 28.09.04	
	1999	"Der tør være almindelig bekjendt.. Om brennevinssalg. Glommen 21.04.1897	
	1999	Ulykke ved Furuholmen	Solveig Rød
	2004	"Lidt fra Varteig" Sarpen 06.02.1904	
Bank	1996	Varteig Sparebank	Arne Bøe
Begivenhet	1987	Varteigs første bygdedag, 1917	Solveig Rød
	2001	Varteig kommunes 100-års jubileum	Solveig Rød
Berg, A	1989	Skoleminner	S. Gundersen
Brenne, E.	1989	Skoleminner	S. Gundersen
Brunsbys, O. E.	2004	Olaves Eriksen Brunsbys	Solveig Rød
Bygdeborg	1991	Bygdeborg - natur og kultur. B. i Varteig	T. Haraldsen
Bø, Arve	2004	Før traktoren ble allemannseie	Øistein Bøe
Dehli, M.	1991	Ny bygdebok, intervju med M. D.	Solveig Rød
Dikt	1991	Naturskjønnheten ved Furuholmen	O.E.
	1991	Varteig	O.E.
	2003	Hyllest til binæringens medlemmer	Einar Lunde
Erindring	1987	Intervju med en hundreåring	Bjørg Winsvold
	1987	Juletreffest på Varden	Olaf Askersby
	1989	Juletradisjoner og juleskikker fra V.	Olaf Askersby
	1993	Minner	Ole Kullerud
	1993	Noen minner fra V. under krigen 1939-45	Olaf Askersby
	1997	Fra lensmann Larsens arkiv	
	1989	Skoleminner, 7 personer forteller	Solveig Rød
	1986	Varteig i gamle dager	Rikard A. Sælid
	1997	Ole Kulleruds erindringer	Ole Kullerud
	2003	Noen minner fra "Fotballplassen"	Knut Aarbu
	2003	"Kølabrenning på Aarbu"	Knut Aarbu
	2004	Tømmerfløtning i Skjebergvassdraget	Ola Bergby (Marius Bergby)
Folketelling	1985	Folketellinga fra 1900	
	1987	Folketellinga fra 1875	
	1992	Folketellinga 1865	
	1998	Folketellinga 1801	
Forening	1987	Glimt fra kristenlivet i Ovaskogs	Ole Kullerud
	1987	Varteig Bygdelag stiftet 1917	Solveig Rød
	1989	Varteig Sanitetsforening 75 år	

	1990	Foreningsvirksomhet i Ovaskogs	Ole Kullerud
	1990	Varteig Blindesaksforening	
	1994	Beretning for Varteig elverk	Einar Brusevold
	1995	60 år siden Varteig fotballklubb ble...	Olaf Askersby
	1995	Varteig bygdekvinnelag 60 år	L.Lindemark, T. Winsvold
	1997	Varteig Historielag 1982-1997	Solveig Rød
	1998	Ise Ungdomslag 100 år	Einar Brusevold
	1999	Ise Meieris Leverandørforening	Einar Brusevold
	2002	Varteig Meieriforening	Solveig Rød
	2002	Varteig Telefonselskap	Solveig Rød
	2003	Ise og Varteig Birøkterlag	Solveig Rød
	2004	Varteig Kristelige Ungdomsforening	Solveig Rød
Furuholmen, G	1993	Gunerius Furuholmen	Arnt Bergby
Gjenstand	1990	Hvem - hva - hvor	Solveig Rød
Gressløs, O.	1990	Ole Gressløs	Solveig Rød
Gundersen, S.	1989	Skoleminner	Solveig Rød
Gårdshistorie	1994	Hasle gård	Solveig Rød
	1994	Hasleødegårdene	Martin Lunde
	1994	Nipa gjennom 400 år	Anne S. Løchen
	1995	Boplasser vest for Bergby og Brusevold	Ola Bergby
	1995	Kingsrød	Yngvar Kingsrød
	1995	Sulusnes	Peder Sandaker
	1996	Bergbygårdene, gnr 51	Ola Bergby
	1996	Holmens historie	Geir Thorsnæs
	1996	Kultorp	Henry Nilsen
	1997	Bergbygårdene, gnr 50	Ola Bergby
	1997	Kinndalen	Henry Nilsen
	1998	Strømnes gnr 4, bnr 3-6 og 11	Solveig Rød
	1998	Strømnes gnr 4, bnr 10-12	Ole Bergerud
	1998	Strømneshaugen	Solveig Rød
	1999	Vestgård og Basken	A.Hasle, A.Brenne, A. Basken
	2000	Bergsland	R. og A.J. Bergsland
	2000	Husmannsplasser i Varteig	Olaf Askersby
	2000	Lilleng gnr 3006, bnr 1 og 6	Oddveig Lilleng
	2000	Småberg gnr 3006 og 3004	L. Småberg Bjor
	2000	Småberg gnr 3006, bnr 2	Arild Smaaberg
	2000	Tangen gnr 3006 og 3007, bnr 3-11	Oddveig Lilleng
	2001	Brunsbys gnr 3007, bnr 2	fam. Brenne
	2001	Brunsbys gnr 3007, bnr 3 og 5	Solveig Rød

	2001	Brunsbu gnr 3007, bnr 8 (Mattishytten)	Martin Lunde
	2001	Knatterud gnr 3032, bnr 1-18	Ola Bergby
	2001	Aarbu gnr 3031, bnr 1 og 2	Ola Bergby
	2002	Bergerud gnr 3008, bnr 1, 7 og 9	Anne S. Bergerud
	2002	Skofteby gnr 3036, bnr 1 - 9	Ola Bergby
	2002	Belsby gnr 3035, bnr 4 og 8	Ola Bergby
	2003	Gabestad, gnr 3049, bnr 2	Otto Gabestad
	2003	Sælid gnr 3009, bnr 1-2	Astrid S. Gressløs
	2003	Sælid gnr 3009, div. bnr	Rolf Sælid
	2004	Gressløs gnr 3008, bnr 2	Lillian G. Thinggaard
	2004	Gressum gnr 3008, bnr 3	Tormod Gressum
	2004	Hauger gnr 3010, bnr 1, 4 og 6	Geir Bøe
	2004	Isetorp øvre gnr 3044, bnr 1, 2 og 4	Jan Erik Berg og Solveig Rød
	2004	Spydevold østre gnr 3040, bnr 1	Ola Bergby
	2004	Spydevold vestre gnr 3041, bnr 7 og 8	Ola Bergby
Handelsby, H.	1988	Hilmar Handelsby, Varteigs kunstmaler	O. Askersby E. Førissdahl
Idrett	1986	Skibakker i Varteig	Olaf Askersby
	1991	Da Varteig I.F. vant sin første pokal i fotball	Olaf Askersby
	1993	Det første orienteringsløpet i V.	Ole Brenne
	1995	60 år siden Varteig fotballklubb ble...	Olaf Askersby
Inga	1995	Bauta over Inga kongsmor	Solveig Rød
	1996	Gammelt og nytt om Inga fra Varteig	Solveig Rød
	2004	Inga fra Varteig og hendes ættleg	Solveig Rød
Karlsen, O.W.	1996	"Museumsbestyrer" Karlsen	Solveig Rød
Kingsrød, A.	1989	Skoleminner	Solveig Rød
	1990	Barndomsminner	Solveig Rød
Kingsrød, Y.	1995	Han falt ved Fossumbrua	Solveig Rød
Kirkebøker	1999	Avskrift av .. 1861 - 1862	
	2000	Avskrift av... 1863 - 1864	
	2001	Avskrift av... 1865 - 1866	
	2002	Avskrift av... 1867 - 1868	
	2003	Avskrift av... 1869 - 1870	
Kirkehistorie	1990	Stall ved Varteig krk. (gjeng. av gml. hefte)	
	1995	Ludvig Riise, vikarprest i Varteig	Olaf Askersby
	2002	Om å være kirketjener og graver	Anne S. Bergerud
Kjærland, I. og O.	1989	Noen lærerportretter	Liv Kjærland

Krig	1990	Mil.org.s virksomhet i distriktet rundt Ise	Trond Sandaker
	1993	Noen minner fra V. under krigen 1939-45	Olaf Askersby
	1995	Fra fred til krig	Ole Kullerud
	1995	Han falt ved Fossumbrua	Solveig Rød
	1995	Noen glimt fra AT-leiren i Varteig	Sv. P.N. Ullnæss
	1998	Dagboknotater fra 1940	Anders Sælid
Kullerud, O.	1997	Minneord om Ole Kullerud	Solveig Rød
Larsen, M.	1989	Lensmann M. Larsen	Ole L. Småberg
Lunde, K.	1989	Skoleminner	Syn. Gundersen
Musikk	1986	"Klang" om den oppløste musikkforening	
Mørkeset, P.	1989	Noen lærerportretter	
Næringsliv	1994	Ise Frørenseri	Solveig Rød
Næss, A.	1998	Lensmann A. Næss	Solveig Rød Syn. Gundersen
Oland, A.	1989	Noen lærerportretter	R. Brenne, O. Lappegaard Oland
Olsen, E.	1995	Synål, sykkel og leddgikt	Solveig Rød
Politikk	1986	Varteig herredstyre og formannsk. 1886	Hans E. Pedersen
	1987	Varteig Herredstyre og formannsk. 1887	Hans E. Pedersen
	1987	Valgkuppet i Varteig 1931	Olaf Askersby
	1990	Stall ved Varteig krk.(gjeng. av gml.hefte)	
Riise, L.	1995	Ludvig Riise, vikarprest i Varteig	Olaf Askersby
Sagbruk	1991	De kongelige sager på Ise	Sven.G. Eliassen
Sikkeland, I. A.	1987	Intervju med en hundreåring	Björg Winsvold
Sikkeland, J. M.	1989	Skoleminner	Syn. Gundersen
Skolehistorie	1989	Lærere i Varteig etter krigen	Hans E. Pedersen
	1989	Skolebygninger i Varteig	Solveig Rød
	1989	Skolen 250 år	Solveig Rød
Sulusnes, E.	1989	Skoleminner	Solveig Rød
Sælid, S.	1994	Sofie Sælid	A. Sælid, S. Rød
Tomte, N.	1997	Niels Gundersen Tomte 1866 - 1920	Solveig Rød
Tonning, O.	1989	Noen lærerportretter	Olaf Askersby
Torv	1991	Brenntorv	Ole Kullerud
Torvmyrer	1986	Torvmyrer i Varteig	
Trondsæther, M.	2001	Marthasangene	Solveig Rød
Ulvetangen, O.D.	1986	"Her han livet gav for folk og land"	Solveig Rød
Utvandring	2001	Amerikabrevet	
Veihistorie	1991	Hovedveianlæg. (gjeng. av gammelt hefte)	
	1991	Vei fra Varteig kirke over til Hafslundsøy	Martin Dehli
	1993	Veiene i Varteig siden 1850	Otto Skovholt

Fortum Markets

– din kraftleverandør
i Østfold

Sarpsborg Park & Anlegg as

Boks 730, 1735 Hefslundsløkk
Tlf. 69 13 03 90 - Fax. 69 13 03 99
Mobil tlf: 901 64 657 / 957 78 938
E-mail: post@park-anlegg.no
www.park-anlegg.no

LAFTING

- ANNEKS   TLF : 69145700
- HYTTER   MOB : 90856699
- BOLIGER
- BODER
- STABBVR

NAVESTAD BYGG A.S

Kampenesmosen 1, Postboks 65, 1740 Borgenhaugen

Tømmerfirma

BRØDRENE LUNDE DA

Kjell Andre Mob. 412 40 126

Kenneth Mob. 412 40 127

• RESTAURERING • GARASJER • NYBYGG • TILBYGG

Tlf. 69120768

Fax. 69120769

**Kultorp
Bilservice**

BILVERKSTEDET FOR ALLE MERKER OG EU-KONTROLL

Telefon: 69 12 13 50 - 414 69 373

**Jakt og friluft-
spesialisten**

ØSTFOLDS STØRSTE OG ELDESTE KRAMBU

L. Evensen as

Pellygata 71 - 1706 Sarpsborg. Tlf.: 69 15 42 22. E-post: evensen@l-evensen.no

*Vi utfører alt i Perignol & Epoxybelegg fra
betongimpregneringer til slitebelegg.*

Arbeidsområde: Østfold og Akershus tlf 69 13 12 67

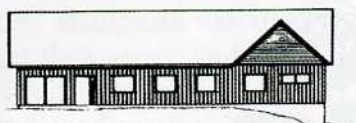

Autorisert forhandler og
utførende entreprenør for

PERSTORP
BYGGKEMI

PEROL A/S

Olaf Hansen, Hasle Hageby 21, 1734 Hafslundsøy
Mobiltlf. 94 10 90 96

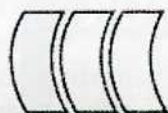

Skogly Høvleri

Inneh.: Terje Holene
1735 Varteig
Telefon 69 13 13 43

- *Vanlig trelast*
- *Listverk*
- *Profilerte spesialoppdrag*
- *Paneler*

Mandag - torsdag 07⁰⁰ - 17⁰⁰, fredag/lørdag stengt.

**BALA
AGRI**

• KVALITET • DRIFTSSIKKERHET • GUNSTIG PRIS
HØY KAPASITET • TAR DIAMETER OPPTIL 41 CM

AB LANDBRUK

1740 Borgenhaugen Tlf. 69 13 75 02
www.ablandbruk.no

Trenger De
rørlegger?

Varteig Rør

Aut. rørleggermester
Gudmund Bøe Seljehammer

NIPAVEIEN 3, HASLE 1734 HAFSLUNDSØY
TELEFON 69 13 12 00 MOB. 908 80 154

Sentralvarmeanlegg-Sanitær-Baderomsutstyr

HAGE • SKOG • LANDBRUK

TELEFON: 69 16 33 02

SKJEBERG REGNSKAPSKONTOR

AUTORISERT REGNSKAPSFØRERSELSKAP

- Forretningsregnskap
- Landbruksregnskap
- Budsjettering
- Lønn
- Skattespørsmål
- Årsoppgjør

Skjebergveien 200, 1743 Klavestadhaugen

Telefon 69 10 26 60 • Telefax 69 10 26 61

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

VARTEIG HISTORIELAG har som formål å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda.

Dette gjøres ved bl.a.

- å avholde møter med lokalhistoriske foredrag
- innsamling av kildemateriale og gjenstander av historisk verdi
- registrering og bevaring av kulturminner
- stimulering og hjelp til slektsgranskere

Faste aktiviteter: Utgivelse av kalender med historiske fotografier, utgivelse av årstidsskrift "INGA", aktiviteter ved Bygdedagen i Varteig. Gjennom medlemskap støtter laget arbeidet til Landslaget for lokalhistorie og Østfold Historielag.

VARTEIG HISTORIELAG har 2 æresmedlemmer og ca 85 ordinære medlemmer.

Medlemskontingent for 2005 er 100 kr (50 kr for familiemedlem).

Styret i Varteig Historielag 2005:

Leder	Solveig Rød	tlf 69131490
Styremedlem	Sonja Klemsdal	tlf 69132285
Styremedlem	Kjell Andersen	tlf 69131297
Styremedlem	Kjell Sterkerud	tlf 69131663
Styremedlem	Wigdis Bergby	tlf 69132136

**Smaaberg
Rep. & Service**

Kim Morli

TELEFON: 97766029